

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXVI

Нови Сад, децембар 1977.

Број 12

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Борис Визнер	Правила враћања стеченог без основа (condictio) по новом Закону о облигационим односима
Др Катарина Фиштеп	Ретроактивна примена блажег закона у кривичном праву
Бранислав Арсенов	Језик у поступку по новом Закону о парничном поступку
Др Душан П. Радоман	Питање рока за тужбу због сметања поседа

ПРИКАЗИ

Др Момчило Грубач	Проф. др Тихомир Васиљевић, Коментар Закона о кривичном поступку СФРЈ

ПРАВНА ПРАКСА

Младен Косовац	Из радног права

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

Милош Стојановић	Из садржаја часописа

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXVI

Нови Сад, децембар, 1977.

Број 12

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Борис Визнер
Загреб

ПРАВИЛА ВРАЋАЊА СТЕЧЕНОГ БЕЗ ОСНОВА (CONDICTIO) ПО НОВОМ ЗАКОНУ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

Након што се у прописима члана 26—152. говори о „Уговору”, у прописима члана 153—206. о „Узроковању штете”, а у прописима члана 226—258. о „Једностраној изјави воље” и „Вриједносним папирима”, у прописима члана 207—225. Приједлога нашег новог Закона о облигационим односима износи се „Стјецање без основа”, „Кориштење туђом ствари или радом”, „Издатак за другога”, „Употребљавање туђе ствари у своју корист” и „Пословодство без налога” као они даље могући извори облигационих односа *из других правних чињеница утврђених законом* (тзв. *variae causarum figurae*).

Када се у прописима члана 207—213. износи „Стјецање без основа” као могући извор вануговорних обвезноправних односа, нови закон у ставу 1. члана 207. износи појам овог института и каже: „Ако је друштвено средство којим управљају радници, односно други радни људи у одређеном друштвеном правном лицу на било који начин прешло у друштвена средства којим управљају радници, односно други радни људи у другом друштвеном правном лицу, или у имовину неког лица, а тај пријелаз нема основ у неком самоуправном споразуму или у неком другом правном послу или у закону, стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи.”; да се затим у ставу 2. наставља: „Одредба претходног става сходно се примјењује кад је неки дио имовине једног лица на било који начин прешао у друштвена средства

којим управљају радници, односно други радни људи у друштвеном правном лицу или у имовину неког другог, а тај пријелаз нема основ у самоуправном споразуму или у неком другом правном послу или у закону.”

Не упуштајући се у суштину и правну природу овог института, овом приликом нас посебно интересирају „Правила враћања” о којима нови закон говори у прописима члана 208—213, нарочито она о „Опсегу враћања”, која се износе у члану 211, те она о „Накнади трошкова”, о којима се говори у члану 212.

Члан 211. гласи: „Кад се враћа оно што је стечено без основа, морају се вратити плодови и платити затезна камата, и то, ако је стјецалац несавјестан, од дана стјецања, а иначе од дана подношења захтјева.”; док се у погледу накнаде трошкова у члану 212. наводи: „Стјецалац има право на накнаду нужних и корисних трошкова, али ако је био несавјестан, корисни трошкови му припадају само до износа који представља увећање вриједности у тренутку враћања.”

У овим прописима закон, према томе, говори о *опсегу, обухвату враћања оног што је стечено без основа*, при чем треба разликовати:

— опсег враћања плодова и исплате затезних камата;

— опсег накнаде трошкова, и

— опсег враћања „*оног што је стечено без основа*”, а то је главни предмет стјецања без основа или неоправданог обогаћења.

Према владајућем становишту правне теорије, при утврђивању обухвата враћања оног што је стечено без основа у обзир долази успостава раније постојећег стања (натурална реституција) и, ако реституција у нарави није више могућа, исплата утврђене протувриједности у новцу.

За опсег враћања оног што је стечено без основа има по том становишту релевантну улогу и утврђење — да ли је стјецалац без основе (обогаћени) у вријеме збилог се стјецања био савјестан или несавјестан, тј. да ли је у то вријеме на његовој страни постојала тзв. *bona fides* или тзв. *mala fides*.

Као *савјестан стјецалац* без основа сматра се онај — који није знао нити је према постојећим околностима морао знати да је стјецалац без основе, да се неосновано обогаћује на туђи рачун, док се као *несавјестан стјецалац* без основе сматра онај — који је знао или је према постојећим околностима морао знати да је стјецалац без основе, да се неосновано обогаћује на туђи рачун.

Оваје се, дакле, питање савјесности односно несавјесности односи на разликовање субјективног увјерења стјецаоца без основа — да ли је знао или је према постојећим околностима морао знати (да је употребио потребну стандардну пажњу доброг привредника односно доброг домаћина) да оно што је добио или оно што му је учињено заправо не припада њему него даваоцу (осиромашеном), када постоји тзв. *mala fides* или зла вјера, или

то не зна нити је морао знати према постојећим околностима (све да је и употребио ону потребну стандардну пажњу), када на његовој страни постоји тзв. *bona fides* или добра вјера.

Пошто се код стјецања без основа не ради о неком протуправном присвајању туђег, већ само о неоправданом стјецању, у прво изнијетом случају (постојања *mala fides*) постојати ће неиспричива заблуда стјецаоца о његовом праву на посјед примљеног, док ће у другом случају (постојања *bona fides*) постојати испричива заблуда, која се третира као објективно оправдана.

Уз упозорење — да савјесност стјецатеља без основа мора постојати не само у вријеме збилог се стјецања без основа, дакле, у вријеме прибављања посједа предмета, објекта стеченог без основа, него и кроз сво вријеме тог посједовања, јер „*Mala fides superveniens posset*“, тј. накнадно надошла зла вјера или несавјесност шкоди.

Утврђивање конкретно постојеће савјесности односно несавјесности стјецаоца без основа бит ће „*quaestio facti*“, питање које зависи од конкретно постојећих чињеница, па ће га суд морати утврђивати према постојећим околностима сваког појединог случаја.

Ипак, стјецалац ће се у сваком случају сматрати као несавјестан од тренутка подизања тужбе (кондикције), јер се пресумира да он у том времену свакако сазнаје за своје стјецање без основа. — На то нас упућује и оно законско навођење у члану 211, гдје се, говорећи о опсегу враћања, прописује дужност враћања плодова и исплате затезних камата (тзв. *fructus naturales et civiles*) оним „и то, ако је стјецалац несавјестан, од дана стјецања, а иначе од дана подношења захтјева“.

Из оваквих прописа члана 211. и 212. произлази да се питање постојања савјесности односи и правно је релевантно само у погледу особе стјецаоца без основа, а не и у погледу осиромашеног даваоца.

Сматрамо, међутим, да питање савјесности односно несавјесности може бити правно релевантно и у колико је у питању особа осиромашеног даваоца. — Неспорно је, наиме, да у случају несавјесности осиромашеног даваоца (када је знао или је морао знати да другоме нешто даје без постојања правног основа) он неће имати право на враћање оног чиме се осиромашео без основа, јер ће се сматрати да је то другоме даровао, поклонио из било којих побуда. — Но, ако би било у питању намјерно давање без основа ради постизавања неког протузаконитог или неморалног циља, тада ће се радити о тзв. квалифицираној несавјесности, и тада не само да такав несавјестан давалац нема право тражити повраћај даног, него ни обогатени стјецалац неће моћи задржати за себе примљено, јер ће у ту сврху дано припасти опћини на чијој територији несавјестан даваоц има своје пребивалиште, у ком се правцу у ставу 2. члана 103. новог закона прописује: „Али ако је уговор ништав због тога што је по свом садржају или циљу противан утврђеним начелима друштвеног уређења, присилним прописима и моралу социјали-

стичког самоуправног друштва, суд може одбити, у цјелини или дјеломично, захтјев несавјесне стране за повраћај оног што је другој страни дала, а може и одлучити да друга страна преда оно што је примила по основу забрањеног уговора опћини на чијој територији она има пребивалиште."

Успоредимо ли досад изнијето о предмету, објекту враћања стеченог без основа са већ цитираним законским прописима члана 211. и 212, неће бити тешко уочити — да се опсег враћања у сваком случају односи на „оно што је стечено без основа“, без обзира на савјесност или несавјесност стјецаоца, пошто се питање његове савјесности односно несавјесности узима у обзир само у погледу дужности враћања плодова, исплате затезних камата те накнаде нужних и корисних трошкова, а не и у односу на „оно што је стечено без основа“, тј. у односу на главни предмет неоправдано обogaћеног, па, према томе, произлази — да опсег враћања „оног што је стечено без основа“ остаје увијек константан, непромјенљив, без обзира на то што се са стеченим без основа накнадно догодило и одразило у имовини обogaћеног стјецаоца.

Барем то тако произлази из ових законских прописа, јер садржај члана 211. недвојбено указује да се питање несавјесности стјецаоца „када се враћа оно што је стечено без основа“ односи само на враћање плодова и плаћање затезних камата, пошто се тамо наводи: „морају се вратити плодови и платити затезни камати, и то, ако је стјецалац несавјестан, од дана стјецања, а иначе од дана подношења захтјева.“ Односно, ако је у питању право на накнаду трошкова, тада се у члану 212. износи: „Стјецалац има право на накнаду нужних и корисних трошкова, али ако је био несавјестан, корисни трошкови му припадају само до износа који представља увећање вриједности у тренутку враћања."

Имајући, дакле, у виду ове законске прописе, потребно је, што је већ напоменуто, разликовати: опсег враћања плодова и плаћања затезних камата, опсег накнаде трошкова, и опсег враћања оног што је стечено без основа или опсег главног предмета обogaћења без основа.

Што се тиче *опсега враћања плодова и плаћања затезних камата*, ситуација би била слиједећа:

а) уколико се утврди да је стјецалац без основа био несавјестан — дужан је вратити све убране плодове и платити све доспјеле камате, почев од дана стјецања до дана фактичног враћања стеченог без основе;

б) ако се пак утврди да је стјецалац био савјестан — дужан је све то вратити односно исплатити почев од дана подношења захтјева за враћање, а то је дан подношења кондикције, све до дана фактичне предаје стеченог без основа (чл. 211).

Ако се ради о *опсегу накнаде трошкова*, ситуација би била оваква:

а) уколико се утврди да је стјецалац без основа био савјестан — он ће имати право на накнаду нужних трошкова (тзв.

impensae necessariae), тј. оних чији је издатак био нужан да би се стечена ствар сачувала од пропасти или оштећења (тзв. conservatio rei), као и на накнаду корисних трошкова (тзв. impensae utiles), тј. оних који су издани ради повећања вриједности примљене и посједоване ствари, док на накнаду редовних уобичајених трошкова, који су потребни ради омогућења редовне употребе примљене ствари, нема право;

б) ако се пак утврди да је стјецалац био несавјестан — тада нема право на накнаду учињених нужних трошкова, а право на накнаду за учињене корисне трошкове припада му „само до износа који представља увећање вриједности у тренутку враћања”, а не у вријеме подношења захтјева за враћање (чл. 212).

Што се, коначно, тиче *опсега враћања оног што је стечено без основа*, дакле, опсега самог предмета стеченог без основе — одговор на ово питање налазимо у пропису става 1. члана 207, гдје се на крају наводи: „... стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи.”

Размотримо ли поближе овај потоње цитирани законски навод, он нас доводи у једну приличну дилему, која би отпала да тај навод гласи „... стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади *његову протувриједност*”.

Тешкоћа се, наиме, огледа у томе — што се по опћенито прихваћеном становишту у правној теорији основни правни учинак стјецања без основа огледа у правилу: стјецалац без основа дужан је осиромашеном вратити све оно што у конкретном случају има значење његовог фактичног обогаћења, подразумијевајући под тиме — како дужност враћања неосновано примљене ствари, тако и враћање свих оних користи које су на његовој страни постигнуте дотичним стјецањем.

И сада, што се тиче оног враћања постигнуте користи у виду убраних плодова и наплаћених затезних камата, као и оног права на накнаду нужних и корисних трошкова — ситуација је јасна и недовољена, јер смо, имајући у виду прописе члана 211. и 212, утврдили да је тај опсег враћања промјенљив већ према томе, да ли је стјецалац у конкретном случају савјестан или несавјестан.

Међутим, што се тиче враћања „оног што је стечено без основа”, дакле, самог предмета обогаћења кроз стјецање без основа, ситуација није јасна, посебно у погледу ова два питања:

прво — у чем се састоји стјецатељева дужност враћања ако „оно што је стечено без основа” више није могуће вратити, јер је то, рецимо, пропало; и

друго — да ли се и при враћању тог предмета обогаћења узима у обзир савјесност односно несавјесност стјецалца или се не узима.

Одговоривши на ова питања, тиме би уједно одговорили на једно важно питање: да ли је и у случају враћања оног главног предмета обогаћења опсег, обухват тог враћања такођер промјенљив, као што је то код враћања плодова, исплате затезних камата и накнаде трошкова, или је непромјенљив, константан.

Заборавивши на тренутак мало прије цитирани пропис става 1. члана 207, тј. „стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи”, навели би — да су у правној теорији, у погледу враћања „оног што је стечено без основа”, дакле, у погледу враћања главног предмета стеченог без основа, *опћенито прихваћена ова правила*:

1) да се враћање примљеног без основа мора првенствено извршити кроз успоставу раније постојећег стања (тзв. *restitutio in natura*), уколико је то могуће, било да се ради о индивидуално одређеној ствари или о генеричним стварима, било о одређеној своти новца, само што се у потоњем случају, у правилу, не враћају одређени комади новца него одређена свота, износ новца;

2) ако је натурална реституција немогућа, јер је стјецалац примио потрошну ствар и потрошио је, или је непотрошну ствар уништио, или је она иначе пропала, или ју је пак предао некој трећој особи — тада се мора утврдити њена протувриједност и њу исплатити осиромашеном у новцу, но, може се вратити и неки други предмет као протувриједност за онај првобитно примљени, а не да се исплаћује новчани еквивалент;

3) уколико се пак предмет стјецања без основа састоји у извршењу неке радње (јер се у ставу 3. члана 207. наводи: „Под прелазом одређеног средства, односно имовине подразумијева се и стјецање користи извршењем радње.”) — потребно је утврдити протувриједност дотичне извршене радње и исплатити је у новчаном еквиваленту;

4) што се тиче самог утврђивања протувриједности, процјењивања примљене ствари или извршене радње, вриједе ова два опћа правила:

а) процјена протувриједности има се утврдити према објективној вриједности коју дотична ствар или извршена радња има у промету, на тржишту (тржишна вриједност), а не према њеној субјективној вриједности коју би та ствар или извршена радња имала само за осиромашеног (специјална вриједност);

б) обзиром што се ова објективна вриједност може — у оном међувремену између настанка стјецања без основа (тј. тренутка настанка облигационог односа из стјецања без основа) и дана подношења захтјева за враћање (дана подношења кондикције) промијенити на више или ниже — указује се вријеме процјене као правно релевантно, при чем одлучну улогу има констатација стјецаоачеве савјесности односно несавјесности, јер: аа) ако је стјецалац без основа савјестан (а већ смо изнијели да ће то бити онај — који није знао нити је морао знати према постојећим околностима да је стјецалац без основа) — као вријеме процјене узима се дан подношења захтјева за враћање и треба исплатити ону објективну вриједност коју је примљена ствар или извршена радња имала у промету, на тржишту на дан подношења захтјева за враћање, на дан подношења кондикције; бб) ако је пак стјецалац био несавјестан (јер је знао или је

према постојећим околностима морао знати да је стјецалац без основа) — као вријеме процјене узима се дан настанка стјецања без основа и стјецалац ће бити дужан исплатити осиромашеноме ону објективну новчану протувриједност коју је без основа примљена ствар или извршена радња имала у промету, на тржишту на дан заснивања облигационог односа из стјецања без основа;

5) уколико је можда стјецање без основа, у оном интервалу између дана насталог стјецања без основа и дана подношења захтјева за враћање, изазвало какве промјене у од раније постојећој имовини стјецаоца, јер је због примљеног предмета или извршене радње у својој имовини претрпио неку штету (без основа примљена животиња му је, на примјер, заразила његове остале животиње) — и у том случају се узима у обзир стјецаочева савјесност односно несавјесност, па ако је био савјестан, неће бити дужан да штету сноси сам, него ће морати вратити умањену вриједност примљеног предмета односно извршене радње за онолико колико износи фактично претрпљена штета у његовој имовини; а ако је био несавјестан стјецалац — морати ће вратити пуну вриједност примљеног, без обзира на збило се оштећење његове раније имовине;

6) уколико је без основа примљена ствар пропала — гледа се и утврђује, да ли је предмет пропао без или због кривње стјецаоца, и ако се утврди да је пропао без његове кривње (јер је нпр. примљену ствар уништила нека трећа особа) — тада се не узима у обзир његова савјесност односно несавјесност, и обвеза враћања примљеног престаје, јер на страни стјецаоца тада не постоји никакво обогаћење, но, у случају да је за пропалу ствар примио протувриједност на име накнаде штете, дужан је ту накнаду предати осиромашеноме; напротив, ако се утврди да је примљен предмет пропао због његове кривње — дужан је исплатити његову објективну протувриједност коју је овај имао у промету на дан настанка стјецања без основа;

7) уколико је без основа примљен предмет употребио сам стјецалац и тиме га потрошио, као и кад је њиме испунио према трећем лицу неку своју постојећу обвезу — дужан је осиромашеном онај износ издатка који је том употребом односно извршењем своје обвезе уштедио у властитој имовини;

8) и коначно, ако је стјецалац без основа отуђио предмет стјецања, предавши га некој трећој особи, потребно је разликовати: а) да ли је отуђење извршио уз накнаду, јер је нпр. примљену ствар продао трећем и примио куповну цијену — када постоји обогаћење у виду примљене протувриједности и стјецалац без основа — продаваоц дужан је осиромашеном предати тако добивену протувриједност; б) ако је пак отуђење извршено без накнаде, јер је нпр. трећој особи примљена ствар дарована, поклоњена, тада је потребно утврдити да ли је стјецалац-дарилац био савјестан или није, па уколико се утврди да је био савјестан — сматра се да на његовој страни више не постоји обогаћење, и осиромашени нема против њега основану

кондикцију, као ни према даропримцу основану власничку тужбу (*rei vindikaciju*), јер је даропримац на дарованој ствари правно ваљано стекао право власништва; ако је пак стјецалац-дародавац био несавјестан — осиромашени ће имати према њему основану кондикцију, али и према даропримцу основани верзијски захтјев због употребе туђе ствари у своју корист (тзв. *actio in rem versio* — чл. 216);

9) још би надали — уколико би можда осиромашени прибавио неку корист из употребе његове ствари од стране стјецаоца, тада ће доћи до тзв. *compensatio lucri cum damno*, тј. до пребијања примљене користи и настале штете.

Као што смо то већ напоменули, сва наведена правила од 1) до 9) односе се на враћање „оног што је стечено без основа“, на главни предмет обogaћења без основа, и сматрају се као у правној теорији *опће прихваћена правила* која произлазе и одговарају правној природи института стјецања без основа.

Међутим, што је такођер већ истакнуто, наш будући Закон о облигационим односима у својим „Правилима враћања“ (чл. 208—213) износи и предвиђа само правила о опсегу враћања плодова и исплате затезних камата, као и о накнади нужних и корисних трошкова, а да се на том мјесту *уопће не осврће* и не доноси прописе о правилима враћања главног предмета стеченог без основа, већ доноси само оно једно правило на крају става 1. члана 207, тј. да у случају збилог стјецања без основа онај дио без основа стечене имовине другог, „... стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи“.

Имајући у виду овај једини позитиван пропис, с једне стране, те она под 1) до 9) изнијета опћа правила враћања у погледу главног предмета стеченог без основа, с друге стране, не можемо тај законски пропис „стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи“ интерпретирати другачије него:

а) да се враћање „оног што је стечено без основа“ има првенствено извршити кроз успоставу раније постојећег стања (*restitutio in natura*), било да се ради о индивидуално одређеној ствари или о генеричним стварима, било о одређеном износу новца — све то уз претпоставку да је оваква натурална реституција могућа, у ком правцу би одговарао онај пропис става 1. члана 207: „стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће“;

б) ако натурална реституција није могућа, јер је стјецалац без основа примљену потрошну ствар за властиту употребу потрошио, или је непотрошну ствар уништио или је иначе на неки начин пропала, или је ствар предао трећој особи — потребно је утврдити, да ли је стјецалац у било којем од тих случајева постигао за себе неку корист или није, па уколико се утврди:

аа) да тиме није постигао никакву корист, јер је примљену ствар уништио, или је она на неки други начин пропала, или ју је предао трећој особи без накнаде (даровао је) — неће бити дужан осиромашеном дати ништа, јер до његовог обogaћења

уопће није дошло, пошто не постоји и отпада свака „накнада вриједности постигнуте користи“, и то (што посебно истичемо) *без обзира да ли је стјецалац за насталу немогућност натуралне реституције крив или није крив*;

бб) уколико се пак утврди да је стјецалац постигао неку имовинску корист, јер је примљену потрошну ствар сам потрошио, или је за по трећој особи уништену или оштећену ствар добио протувриједност, или је предмет стјецања предао трећој особи уз накнаду, или је иначе примљеним извршио неку своју обвезу према трећем — бит ће дужан на ове начине примљену имовинску корист предати осиромашеном, јер је тада могућа она „накнада вриједности постигнуте користи“;

вв) примјењујући аналогно прописе члана 211. и 212, у потоње изнијетим случајевима под бб) долазило би у обзир и било би правно релевантно утврђење постојања савјесности на страни стјецаоца без основа, па уколико се утврди да је у тим случајевима био несавјестан — морао би накнадити ону вриједност постигнуте користи коју је она објективно имала на дан њеног постизавања у промету, на тржишту; а ако се утврди да је био савјестан — био би дужан накнадити ону објективну вриједност постигнуте имовинске користи коју она има у промету на дан подношења захтјева за враћање, на дан подношења кондикције.

Толико би се могло, да тако кажемо, „извући“ из изнијетих позитивних прописа нашег новог закона у погледу питања „правила враћања оног што је стечено без основа“.

Но, када упоредимо ова позитивна правила враћања изнијета сада под а), б), аа), бб) и вв) са оним опће прихваћеним правилима које смо изнијели под 1) до 9), није тешко уочити *недостатак позитивних прописа* у погледу одређених важних правила, која сама по себи произлазе из природе института стјецања без основа и која се, као таква, указују као битна и од посебне важности, као што је она под б) и 8) изнијета обвеза стјецаоца да у случају по њему скривљене пропасти или оштећења примљеног предмета без основа, односно у случају отуђења тог предмета трећој особи без накнаде, а под претпоставком да је у тим случајевима био несавјестан, мора осиромашеном исплатити објективну протувриједност коју су примљени предмети имали у промету на дан настанка стјецања без основа, у вријеме заснивања облигационог односа из стјецања без основа. — Осим ових главних недостатака, даљњи се недостатак указује у законском непредвиђању оног опћег правила изнијетог под 5), тј. у потребном узимању у обзир евентуално збиле се штете у властитој имовини стјецаоца поводом збилог се стјецања без основа.

Можда се поштованом читаоцу у тако насталој ситуацији наметнула спасоносна замисао — да ће се тако настала ваканција законских прописа моћи и морати попуњити примјеном оних наведених одговарајућих опћих правила враћања, при чем ће суд ово попуњавање вршити путем тзв. *природе ствари* (secun-

dum rerum naturam), тј. примјеном одређених ванправних критерија, којима би се постојећа правна празнина попунила оцјењивањем из природе института стјецања без основа произлазећих правних односа, а које оцјењивање би морало бити у складу с осталим прописима новог Закона о облигационим односима, као и иначе с нашим правом и увјетима наше робне производње и размјене производа и услуга на нашем тржишту.

Сматрамо, међутим, да би и овако замишљено попуњавање предметне празнине отпало као немогуће и недопустиво баш због оног законског прописа на крају става 1. члана 207. „стјецалац је дужан да га врати ако је то могуће, а иначе је дужан да накнади вриједност постигнуте користи”, јер би се евентуална примјена оних опћих правила враћања, изнијетих под б), 8) и 5), противила том законском пропису, обзиром што стјецалац без основа у свим тим случајевима (пропаст или оштећење предмета обogaћења, односно његово бесплатно уступање трећем, као и збила се штета у властитој имовини стјецаоца у вези са стјецањем без основе) *фактично није постигао никакву корист, па због тога и није дужан накнадити њену вриједност*, а према пропису цитираног става 1. члана 207. недвојбено произлази да је стјецалац без основа једино дужан извршити натуралну реституцију примљене ствари „ако је то могуће”, док изван тога, „а иначе”, дужан је *једино и искључиво само* „да накнади вриједност постигнуте користи”, све то уз посебно важну примједбу: без обзира да ли је за немогућност извршења натуралне реституције крив или није, јер, што је већ више пута истакнуто, нови закон при правилима враћања главног предмета обogaћења, „оног што је стечено без основа”, нигдје у својим прописима о „Стјецању без основа” (чл. 207—213) не спомиње и не узима у обзир савјесност и кривњу стјецаоца, већ то чини само у погледу опсега враћања плодова и плаћања затезних камата, те права на накнаду нужних и корисних трошкова.

Произлази, према томе, да се имају у виду само правила враћања о споредним обвезама, док се у погледу обвезе враћања главног предмета обogaћења није прописало готово ништа, а и оно што се у том правцу предвиђа — противно је у опћој правној теорији прихваћеним правилима и правној природи института стјецања без основа.

Због тога нам се намеће озбиљно питање: по којим правилима враћања стеченог без основа ће судови поступити након ступања на снагу новог Закона о облигационим односима, поготово што број парница поводом кондикција *sine causa* није баш незнатан.

Др Катарина Фиштеш
судија Окружног суда у Новом Саду

РЕТРОАКТИВНА ПРИМЕНА БЛАЖЕГ ЗАКОНА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Нови Кривични закон СФРЈ учинио је актуелним проблем ретроактивног дејства блажег закона. Наиме, нови закон у свом чл. 4. ст. 2. прописује:

„Ако је после извршења кривичног дела измењен закон једном или више пута, примениће се закон који је блажи за учиниоца.”

Ово начело представља одступање од начела о временском важењу закона, јер је опште правило да се примењује онај закон, када је случај на који се закон има применити настао, тј. онај закон који је важио за време када је случај настао (*tempus regit actum*). То правило важи једнако за грађанско и кривично право. Што се тиче кривичног права ово правило је изричито наведено у чл. 4. ст. 1. Кривичног закона СФРЈ.

Ретроактивна примена закона је изузетак од наведеног општег правила о временском важењу закона. Ретроактивној примени закона се ретко прибегава, јер она по правилу може да створи правну несигурност. Ово схватање изражено је и у Уставу СФРЈ. О ретроактивном важењу закона говори чл. 211. ст. 1. и 3. који гласе:

„Закони и други прописи и општи акти органа друштвено-политичких заједница не могу имати повратно дејство.”

„Кажњива дела се утврђују и казне за ова дела изричу према закону, односно другом пропису који је важио у време извршења дела, осим ако је нови закон односно пропис блажи за учиниоца.”

У области кривичног права и кривичног законодавства изузетак од начела временског важења закона имамо у случајевима ретроактивне примене и ретроактивног важења блажег закона за учиниоца. Ово начело о ретроактивном важењу закона није ново. То начело усвајају сва модерна кривична законодав-

ства. Наведено начело садржано је у чл. 4. Кривичног закона СФРЈ. Тај пропис предвиђа обавезно примењивање блажег кривичног закона.

У ранијем Кривичном законик у ово начело је било садржано у чл. 90. Тиме, што је ово начело ушло у прву главу општег дела Кривичног закона СФРЈ, одредбе о примењивању блажег закона добиле су карактер основних одредаба. Поред тога, формулација о примени закона на учиниоца кривичног дела јаснија је од формулације Кривичног законика о одређивању одговорности за кривично дело. Поред тога ст. 2. новог прописа отклонио је дилеме о могућности за примену као блажег закона тзв. „међузакон” (интеримног закона).

Питање ретроактивне примене блажег закона за учиниоца није једноставно и оно у пракси изазива доста дилема и отвара низ проблема око тога како применити ово начело.

Први проблем који се у вези ретроактивног важења блажег закона поставља јесте питање времена извршења кривичног дела, тј. када се има сматрати да је дело извршено. Као што је познато, о питању времена извршења кривичног дела постоје три теорије: теорија делатности, теорија последице и теорија јединства.

Кривични закон СФРЈ у чл. 31. прописује да је кривично дело учињено у време када је учинилац радио или био дужан да ради, без обзира када је последица наступила. Идентичну одредбу имао је и чл. 14. Кривичног законика, као и ранији југословенски закони, дакле, усвојена је теорија делатности.

Радња извршења кривичног дела, поред тога што се може састојати у чињењу и нечињењу, може бити по својој природи тренутна, временски ограничена или трајна било на тај начин што се протеже кроз дужи временски период континуирано, било на тај начин што се понавља или што се одржава као противправно стање. С обзиром на трајање радње извршења кривична дела су или трајна кривична дела или тренутна. Поред тога, теорија познаје колективна кривична дела, која су извршена када је почињена последња радња која спада у склоп кривичних дела као и конструкцију продуженог кривичног дела.

Питање времена извршења кривичног дела има вишеструки значај. Оно није од значаја само за питање ретроактивне примене блажег закона, већ пре свега због одређивања кривичног закона који ће се применити на једно кривично дело, због утврђивања застарелости, код мера према малолетницима, код утврђивања урачуњљивости и виности и др.

С обзиром на трајање радње извршења, код трајних кривичних дела могућа је таква ситуација да је радња извршења започела за време важења старог закона, а да је довршена у време важења новог закона. При томе је могућа чак и таква ситуација да је у међувремену важио један трећи закон (тзв. међузакон или интеримни закон). У оваквим ситуацијама као моменат извршења дела узима се време када је радња окончана и према њој се одређује временско важење закона.

С обзиром на тај принцип, уколико је радња извршења продужена и трајала је за време важења новог закона има се сматрати да је дело извршено за време важења тог новог закона. У овом случају примењује се искључиво нови закон, као закон који је важио у време извршења дела.

Питање времена извршења дела од значаја је и за примену блажег закона код разних облика саучесништва. За подстрекаче и помагаче меродавно је време извршења кривичног дела. Наиме, време извршења кривичног дела за њих се рачуна као и за извршиоце. Међутим, код неуспелог подстрекавања, кажњиво по чл. 23. ст. 2. Кривичног закона СФРЈ, као време извршења кривичног дела има се узети време када је неуспело подстрекавање покушано.

Код покушаја кривичног дела меродавно је време започињања кривичног дела. Уколико се пак ради о трајним кривичним делима, време извршења равна се према последњој радњи покушаја.

Питање примене блажег закона поставља се пре свега у редовном поступку, који тек треба да доведе до правоснажне пресуде. То значи да је примена овог начела могућа и у жалбеном поступку. Правомоћна пресуда може се изменити било применом ванредних правних лекова, као што је понављање поступка, или поновном суђењу поводом усвојеног захтева за заштиту законитости. Поред тога, правоснажна кривична пресуда може бити измењена одлуком по захтеву за ванредно ублажавање казне. Уколико је правоснажна одлука укинута због тога што је усвојен захтев за заштиту законитости или предлог за понављање поступка, долази до примене начела о ретроактивној примени блажег закона у поновљеном односно новом поступку без обзира на то што је дело извршено за време важења старог закона и за време важења тог истог закона једном већ пресуђено. За примену овог начела нема сметњи, јер после укидања пресуде по ванредном правном леку суђење почиње поново, испочетка, као да ранијег суђења није ни било. Међутим, доношење новог блажег закона није основ, сам по себи, за понављање кривичног поступка и примену новог, блажег закона.

Ваља истаћи да има мишљења да примена блажег закона у поновљеном поступку није могућа. То мишљење се базира на тумачењу чл. 409. ст. 1. ЗКП, које одређује да за нови поступак „важе исте одредбе као и за први поступак”. При томе се под „истим одредбама” подразумевају како процесноправне тако и материјалноправне одредбе. Сматрам да овакво тумачење наведеног чл. 409. ст. 1. ЗКП није основано. Та одредба је начелна и она важи за редовне случајеве. Она ни изричито нити на посредан начин не искључује примену правила о ретроактивном важењу блажег закона, ако је у међувремену кривични закон мењан. Шта више, може се рећи да цитирана одредба чл. 409. ст. 1. ЗКП на индиректан начин афирмише ово начело, обзиром да и стари Кривични законик садржи одредбе о ретроактивној примени блажег закона (чл. 90. ст. 2). Према томе, и приликом

примене старог закона у новом поступку се не може мимоићи чињеница да постоји нови закон, као и одредба у старом закону која упућује на примену блажег закона.

Друкчија је ситуација код ванредног ублажавања казне. У овом случају се не суди поново, него се само мења пресуда донета по ранијем закону. При томе се у погледу основа за ванредно ублажавање казне, полазећи од начела временског важења закона (*tempus regit actum*), има применити онај закон по коме се судило.

Изузетак је, међутим, утолико што нови закон не предвиђа више ону врсту казне коју је имао стари Законик. На пример казну строгог затвора по Кривичном законик, који не постоји више у новом Кривичном закону СФРЈ. Јасно је да ће се у овом случају код ванредног ублажавања казне изрећи казна затвора, али то не због тога што су се основи за ванредно ублажавање казне ценили по новом закону, већ због одредбе чл. 255. Кривичног закона СФРЈ који гласи:

„Даном ступања на снагу овог закона правоснажно изречена а неиздржана казна строгог затвора, као и казна строгог затвора која није постала правоснажна, постаје казна затвора у истом трајању.”

Друго битно питање код примене начела о ретроактивном важењу блажег закона јесте питање оценое који је закон блажи.

Ово питање је у пракси најсложеније и судови у оценои који је закон блажи, приликом примене ове одредбе, највише лутају. Кривични закон не даје критерије помоћу којих се утврђује који је закон блажи. Ствар је теорије и судске праксе да дају одговор на ово питање.

Питање блажег закона је, пре свега, питање критерија по којима ће се вршити оцена који се закон има сматрати блажим у конкретном случају. Не ради се, наиме, о томе да се два закона у целини упореде и процени који је закон у целини блажи уопште, па да се тај закон примењује, већ о томе да се у сваком конкретном случају у односу на конкретно кривично дело и одређеног учиниоца утврди који је закон блажи и по ком закону се има ценити да ли је инкриминисана радња кажњива и по ком закону, ако би се применио на конкретног извршиоца дела, може се изрећи блажа казна.

Ти критерији по свом редоследу и важности нису исти. Полазећи од те чињенице они се могу разврстати у следеће групе:

1) Блажи је онај закон који може довести до ослобађања од оптужбе, без обзира на основ (прописаност дела у закону, основи за искључење противправности уопште, или у погледу тог кривичног дела, основи искључења кривичне одговорности, уопште или у погледу тог дела, постојање законских услова који искључују могућност кривичног прогона и др.). Уколико не постоји могућност за ослобођење од оптужбе, у ову групу спада још и оцена могућности по ком закону би се учинилац могао ослободити од казне.

2) Блажи је онај закон који је мање оштар у погледу санкције било да се ради о врсти, било о мери казне.

3) У трећу групу долазе све остале законске могућности било оне које пружа кривични закон, или неки други закони, које могу довести до тога да санкција за учиниоца буде повољнија по једном него по другом закону. (То су: могућности за ублажавање казне; постојање или непостојање посебног минимума с обзиром на могућност ублажавања казне у блажу врсту; утврђивање условне осуде; прописи општег дела о покушају, саучесништву итд. У ову групу могу се сврстати и прописи који одређују кривичноправну ситуацију после осуде или издржане казне, као што су одредбе о условном отпусту, рехабилитацији, рокови о застарелости извршења казне и слично).

С обзиром на сложеност овог проблема и на учестала питања из праксе, Кривично одељење Врховног суда Војводине, на седници одржаној 15. VII 1977. године, дало је одговор на питање, како се утврђује који је закон блажи. Наведени одговор објављен је у Билтену судске праксе Врховног суда Војводине бр. 5 за септембар 1977. године.

Становиште Кривичног одељења Врховног суда Војводине у целисти гласи:

1. Блажи је онај кривични закон на основу кога се окривљени може ослободити од оптужбе.

2. Уколико се по оба кривична закона оптужени не може ослободити од оптужбе, блажи је онај закон по коме се оптужени може ослободити од казне.

3. Ако се по оба кривична закона оптужени не може ослободити казне блажи је онај кривични закон по коме се може изрећи блажа врста казне имајући у виду да су казне строгог затвора и затвора из ранијег Кривичног законика изједначене са казном затвора из сада важећег кривичног законодавства.

4. Ако оба кривична закона предвиђају исту врсту казне, блажи је онај закон по коме се не може изрећи за кривично дело казна строгог затвора од 20 година.

5. Ако се по оба закона може изрећи казна затвора, блажи је онај закон који предвиђа мањи максимум казне затвора.

6. Ако оба закона предвиђају исти максимум казне затвора, блажи је онај закон који предвиђа мањи минимум ове казне.

7. Ако оба закона предвиђају исти минимум казне затвора, блажи је онај закон који алтернативно предвиђа главну казну новчану казну на коју се аналогно примењују правила о максимуму и минимуму из тачке 5. и 6.

8. Уколико се на основу напред изнетих правила о поређењу закона не може утврдити који је блажи закон, примењује се допунски критеријум о упоређивању споредних казни између себе, условне осуде, односно услова за одлагање извршења казне и услова за изрицање судске опомене.

Споредна казна конфискације имовине је строжија врста казне од споредне казне новчане казне.

Блажи је онај закон по коме се не могу изрећи обе споредне казне уз главну казну, већ само споредна казна конфискације имовине.

Блажи је онај закон по коме се уз главну казну не може изрећи казна конфискације имовине већ се може изрећи само новчана казна као споредна казна.

Ако се по оба закона може под истим условима изрећи условна осуда, односно може се одложити извршење изречене казне, блажи је онај закон по коме се може изрећи судска опомена.

Ако се по оба закона може изрећи судска опомена, блажи је онај закон који предвиђа лакше услове за изрицање судске опомене.

Из наведеног становишта Врховног суда Војводине пажњу побуђује став под тач. 3. Из формулације како је дата, а наиме да се код оцене блаже врсте казне имају у виду да су казне строгог затвора и затвора из ранијег Кривичног законика изједначене са казном затвора сада важећег Кривичног закона, дало би се закључити да се разлике у ове две врсте казне по новом закону и старом законик у узимају у обзир, него да се има сматрати да у оба закона постоји само унифицирана казна затвора, као једина врста временске казне. Неки судови су цитирани став управо овако схватили, па у оцени који је закон блажи, да ли Кривични законик или нови Кривични закон СФРЈ или нови кривични закони република и покрајина, полазе од става да је и у Кривичном законик у „брисана казна строгог затвора“, тј. „изједначена“ са казном затвора па тада траже друге критерије за оцenu који је закон блажи.

На тај начин има и таквих решења да се као блажи закон сматра Кривични законик иако је он за одређено дело предвиђао казну строгог затвора, те се применом Кривичног законика изриче казна затвора и за дела где је Кривични законик познавао само казну строгог затвора као врсту казне. Питање је да ли се на овакав начин у ствари прво мења Законик, па тако измењени Законик упоређује са Кривичним законом СФРЈ и осталим кривичним законима република и покрајина, као и да ли је оваква пракса судова у складу са одредбом чл. 4. ст. 2. КЗ СФРЈ.

У начелу, у оцени питања који је закон блажи, треба и један и други закон применити на конкретан случај посебно и у целини са свим својим одредбама, јер ако би стари Законик у било ком погледу мењали са институтима новог закона и на тај начин га у већој или мањој мери изједначавали са новим законом, пракса би створила трећи закон. На тај начин, са новим законом се не би упоређивао Законик који је важио у време извршења дела, него трећи закон који је створио за себе сам судија. Воља законодавца је, међутим, управо у томе да се са новим законом упоређује стари Законик, онако како је он важио у време када је дело извршено и по ком би се имало судити по општем начелу *tempus regit actum*. Полазећи од гор-

њег става произашао би закључак да изнета пракса судова није исправна, а да би исправно схватање било у томе да је нови закон увек блажи код свих дела код којих је Кривични законик предвиђао казну строгог затвора као врсту казне коју нови кривични закони не познају. То би решење било исправно уколико би се радило о једноставном изостављању у новом закону једне строжије врсте казне, као што би на пример био случај ако би у новом закону била брисана смртна казна. Међутим, овде се не ради о брисању строжије врсте временске казне, већ о унифицирању двеју врсти казне.

Наиме, нови кривични закон није једноставно избрисао казну строгог затвора као врсту казне лишења слободе. Ако би то био случај, тада би нови Кривични закон био увек блажи кад год је стари Законик прописивао казну строгог затвора. Нови Кривични закон, међутим, може се рећи да је унифицирао две врсте казне лишења слободе у једну јединствену врсту казне лишења слободе. Унификација казне строгог затвора и казне затвора, мада се она у првом реду односи на систем извршења временских казни, тј. казни лишења слободе, огледа се исто тако и у систему санкција у погледу врсте и мере казни лишења слободе. То се види код регулисања општег минимума и максимума унифициране — јединствене казне затвора, код могућности изрицања условне осуде, одредби о ублажавању казне и слично. Примера ради: повећан је општи минимум унифициране казне у односу на ранију казну затвора (са 3 на 15 дана), али је знатно смањен у односу на општи минимум раније казне строгог затвора (1 година). Исто тако, у погледу општег максимума остао је општи максимум раније казне строгог затвора у трајању од 15 година, уз могућност да се у одређеним случајевима изрекне казна затвора од 20 година, док је максимум раније казне затвора износио 3 године.

Разликовање унификације двеју врста временских казни у једну, од брисања строжије врсте временске казне, има и одређених кривичноправних последица на оцену строгости закона. Унифицирана казна садржи у себи обе раније казне, а практична последица тога је да се разлике у врстама ових двеју казни не могу узимати као критерији за оцену строгости закона.

Уколико се овако схвати интенција законодавца, да се ради о унификацији двеју врсти временских казни у једну казну, а не о брисању једне врсте казне, као строже, тада би се могло сматрати да је изнета пракса судова исправна. Према томе, не би се могло узети да је нови закон блажи само зато што предвиђа казну затвора тамо где је Кривични законик предвиђао казну строгог затвора.

Неки судови се у пракси код одређивања унифициране казне затвора код примене Кривичног законика позивају искључиво на чл. 258. ст. 1. КЗ СФРЈ. То образложење није потпуно, јер закључак о унифицираној казни произилази из читавог система казни укључиво са општим минимумом и максимумом казне строгог затвора и затвора и по једном и по другом закону. На унификацију казни чл. 258. ст. 1. КЗ СФРЈ само посредно

указује и то утолико што у посебним законима изједначаује (у ствари унифицира) ове две врсте казне. При томе треба имати у виду да по том пропису у посебним законима се наведене казне изједначавају рго futuro од дана ступања на снагу новог КЗ СФРЈ, те самим тим питање је да ли је уопште правилно позивати се на овај члан у вези са применом старог Кривичног законика.

Према томе, унификација две врсте временских казни у једну казну даје основа да се код оцене строности закона не разликују те две врсте казне, него да се обе сматрају јединственом врстом казне и да се траже други критерији за оцену који је закон блажи.

Околност да се брише разлика између две врсте казни не значи да је без икаквог значаја врста запрећене казне по ранијем закону. То значи да ће се, у конкретном случају, као блажи закон појавити Кривични законик, када је у питању изрицање казни у оквиру минимума који је тај закон предвиђао (казна затвора од 3 дана). По истом начелу о примени блажег закона не би се могла изрећи и казна затвора у трајању дужем од законског максимума (3 године) за дело за које се по Кривичном закону могла изрећи само казна затвора. У ситуацији када је стари закон предвиђао алтернативно казну затвора или строгог затвора, казна затвора дужа од три године могла би се изрећи само у случају када суд оцени да би се применом одредаба Кривичног законика могла изрећи казна строгог затвора. Само у том случају може се изрећи унифицирана казна затвора у трајању дужем од три године.

Од наведеног случаја треба разликовати случајеве недопуштеног комбиновања Кривичног законика и Кривичног закона СФРЈ. Запажени су случајеви таквог комбиновања. Примера ради, као блажи закон у погледу квалификације дела у једној одлуци одређена је квалификација из чл. 273. ст. 2. Кривичног законика и из тог Законика примењене су и одредбе чл. 3. и 38. и за горе квалификовано дело изриче се казна затвора у трајању од 5 месеци. Међутим у истој пресуди примењена је мера безбедности из чл. 68. Кривичног закона СФРЈ. Свако овакво комбиновање одредаба Кривичног законика и новог Кривичног закона СФРЈ (и кривичних закона република и покрајина) недопуштено је, јер је суд у смислу цитиране одредбе чл. 4. ст. 2. Кривичног закона СФРЈ овлашћен да по одређеним критеријима оцени који је закон блажи у целини у конкретном случају и да тај закон у целини примени на учиниоца.

Поред критерија о којима је напред било речи, може се истаћи као практично упутство следеће:

За сам одговор на питање који је закон блажи за извршиоца, јесте одмеравање казне и по једном и по другом закону уз примену одговарајућих одредаба у целини и по старом и по новом закону и њихово упоређење. Упоређена ситуација, при чему се полази од примене закона у целини са свим његовим дејствима, може да да одговор који је закон блажи у конкретној ситуацији.

У ситуацијама када оба закона дају основа за исту казну, као допунски критерији за оцену који је закон блажи за учиниоца могу послужити: могућности за изрицање условне осуде, застара извршења казне, претварање новчане казне у казну затвора, ублажавање казне и ослобађање од казне.

Код института ослобађања од казне треба имати у виду да Кривични закон СФРЈ одређује нови посебан основ за ослобођење од казне у чл. 45. Наиме, суд може ослободити од казне учиниоца који је дело извршио из нехата, ако последице дела тако тешко погађају учиниоца да изрицање казне у оваквом случају очигледно не би одговарало сврси кажњавања.

Спорно је питање да ли код бланкетарних кривичних дела има места примени начела о ретроактивној важности блажег прописа, на који Кривични закон упућује. У теорији су стано-вишта подељена.

Сматрам да је исправније становиште да измена прописа, на који упућује бланкетарна норма, даје основа за примену овог начела. Ово због тога што је тај пропис саставни део кривичноправне норме и то један од битних делова те норме. Његовом изменом мења се и сама кривичноправна норма. С обзиром на то, самим тим постоје две кривичноправне норме, које међусобно конкуришу, па између њих треба у смислу чл. 4. ст. 2. КЗ СФРЈ одлучити која је блажа.

Када је реч о мерама безбедности и о ретроактивној примени блажег закона одлучна је околност, какав правни карактер мерама безбедности даје закон. Полазећи од схватања да су мере безбедности социјално-одбрамбене мере друштва, — против одређених категорија учиналаца кривичних дела (личне мере безбедности), као и од опасности које одређена својства неких предмета представљају, а која долазе у обзир за будућа кривична дела (стварне мере безбедности), при чему за примену ових мера није одлучујућа виност и кривичноправна одговорност учиниоца, него његово стање и опасност за друштво, односно опасно својство предмета — неки закони искључују меру безбедности из система санкција.

У кривичноправном систему који усваја овакву природу мера безбедности, питање ретроактивне примене блажег закона не поставља се на исти начин као код примене осталих одредаба закона о санкцијама. Наиме, у оваквој ситуацији мере безбедности се увек изричу и примењују по новом закону. Може се рећи да је овакав режим у основи подржан и у досадашњем Кривичном законик у који је одредбом чл. 63-а ст. 2. прописивао:

„Мере безбедности прописане овим закоником могу се применити и кад нису биле прописане у време извршења кривичног дела.”

Међутим, нови Кривични закон СФРЈ мења ситуацију у погледу правне природе мера безбедности на тај начин што их увршћује у систем санкција. То произилази из следећег:

1) Кривични закон СФРЈ није преузео одредбе ранијег чл. 63. ст. 2. КЗ.

2) У чл. 60. Кривични закон СФРЈ изричито упућује на закључак да је мера безбедности део кривичноправних санкција. Према чл. 5. ст. 2. истог закона општа сврха прописивања и изрицања кривичноправних санкција је сузбијање друштвено опасних делатности, а чл. 60. КЗ СФРЈ у оквиру опште сврхе кривичних санкција из чл. 5. ст. 2. даје посебну сврху мерама безбедности. Према томе, иако би се могло рећи да мере безбедности нису казне, оне су ипак посебна врста санкција у оквиру општег система кривичних санкција по кривичном закону. То уосталом произилази и из самог система мера безбедности. Члан 61. Кривичног закона СФРЈ познаје следеће мере безбедности:

1) обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи;

2) обавезно психијатријско лечење на слободи;

3) обавезно лечење алкохоличара и наркомана;

4) забрана вршења позива, делатности или дужности;

5) забрана јавног иступања;

6) забрана управљања моторним возилом;

7) одузимање предмета;

8) протеривање странца из земље.

Од свих побројаних мера безбедности у свом стварном социолошком значењу представља само мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

С обзиром на напред изнето у погледу мера безбедности према Кривичном закону СФРЈ и код ових мера има се поступити по чл. 4. ст. 1. и 2, тј. примениће се оне мере безбедности које су постојале у закону који је важио у време извршења дела, а по новом закону само ако је блажи за извршиоца. И овде, међутим, важи правило да се у целини има применити Кривични законик или нови Кривични закон у зависности од тога који је блажи. Према томе, строгост у мерама безбедности и разлике у том погледу између старог и новог закона су само један од критерија за оцену који је закон блажи. Супротна је члану 4. Кривичног закона СФРЈ пракса неких судова да се стари Законик и нови закон комбинује, тако да се дело квалификује по Кривичном законик у, а мера безбедности изриче применом одредбе Кривичног закона СФРЈ.

Бранислав Арсенов

судија Општинског суда у Новом Бечеју

ЈЕЗИК У ПОСТУПКУ ПО НОВОМ ЗАКОНУ О ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Увод

У Уставу СФРЈ записано је да је сваком грађанину зајемчена слобода изражавања припадности народу односно народности, слобода изражавања националне културе те слобода употребе свога језика и писма — чл. 170. ст. 1. Устава СФРЈ. Припадници народности имају у складу са Уставом и законом право на употребу свога језика и писма у остваривању права и дужности у поступку пред државним органима и организацијама које обављају јавна овлашћења. У СФРЈ налазе се у службеној употреби језици народа, а језици народности у складу са Савезним уставом и законима, односно законом и статутуом друштвено-политичке заједнице, те самоуправним актима организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, овим актима осигурава се остваривање равноправности језика и писма народа и народности у службеној употреби на подручјима на којима живе поједине народности, истим се утврђују начини и услови примењивања те равноправности. У међународном правном саобраћају примењује се начело равноправности језика народа Југославије.

Незнање језика на којем се води поступак не сме бити сметња за одбрану и остваривање права и интереса грађана и организација. Свакоме се зајемчује право да у поступку пред судом употребљава свој језик, те да се у том поступку упознаје са чињеницама на свом језику — чл. 214. Устава СФРЈ.

Устави социјалистичких република и аутономних покрајина изражавају ова иста начела прилагођавајући их својим специфичностима. Према Уставу САП Војводине у чл. 5. Устава одређено је да су у покрајини Војводини равноправни српскохрватски односно хрватскосрпски, мађарски, словачки, румунски и русински језик и писма. Државни органи и организације које

врше јавна овлашћења могу водити поступак и на другим језицима, којима је Статутом општина обезбеђена равноправна употреба у складу са законом. Устав дозвољава могућност да се поступак води и на једном језику ако се странке о томе сложе — чл. 237. Устава САП Војводине.

Говорни језик странака пред судом

Према новом Закону о парничном поступку у чл. 102. је одређено да странке и други учесници у поступку имају право да приликом учествовања на рочишту и приликом усменог предузимања других процесних радњи пред судом употребљавају свој језик. Ово се односи на све странке и учеснике, без обзира на то да ли су држављани СФРЈ или су странци, да ли им је говорни језик један од језика народа или народности Југославије или неки други „страни” језик. Ако се поступак води тј. не води на њиховом језику, странке имају право да ток поступка прате на свом језику. Суд је дужан обезбедити тумача који ће им усмено преводити на њихов језик све оно што се на рочишту износи, а исто тако и садржај исправа, састављених на другом језику, које се на рочишту користе ради доказивања.

Суд је дужан поучити странке на њихово право да усмени поступак пред судом прате на свом језику посредовањем тумача. Странке се могу одрећи тога права, па слушати поступак и у њему суделовати на језику на којем се тај поступак води, ако изјаве да знају језик на коме се води поступак. О свему овоме потребно је у записнику забележити да је странкама дата поука и изјаве опредељење странака односно учесника — чл. 102. ст. 2. ЗПП.

У чл. 105. ЗПП одређено је да трошкови превођења падају на терет средстава суда и то само трошкови превођења на језик народа и народности Југославије, а странке су наши држављани. Ако странка није наш држављанин, тада трошкови превођења падају на њен терет.

Језик у писменима суда

Суд спроводи писмени поступак и пише своја писмена на језику народа Југославије који је у службеној употреби у суду. Међутим, ако је у службеној употреби у суду и језик народности, тада ће суд на том језику достављати судска писмена оним странкама и учесницима ако су припадници те народности и ако се у поступку служе тим језиком.

Странке припадници народности могу да изјаве да им се писмена достављају на језику народа на коме се води поступак — чл. 103. ЗПП.

Из овога произилази да странке морају прихватити чињеницу ако претходно нису захтевале да им се писмена достављају на језику народа на коме се води поступак, да им се писмена

достављају на језику народа Југославије који није њихов. На пример, Македонац или Словенац примаће писмена Зрењанинског суда на српскохрватском језику. Ствар је самих ових странака како ће писмена разумети и схватити њихов значај, јер суд није дужан за ова писмена обезбедити преводeње, чак ни о трошку странке. Ако се поступак, на пример, водио на мађарском језику као језику народности, тада се Македонцу или Словенцу неће достављати писмено на мађарском језику, него ће се достављати на српскохрватском.

Језик у поднесцима странака

Странке су дужне упућивати своје поднеске на језику народа који је у службеној употреби у суду. Ако је у службеној употреби у суду и језик народности тада и на том језику странке могу упућивати своја писмена. Ово право странака је још и шире одређено у чл. 104. ст. 2. ЗПП, а оно се састоји у томе да се суду могу упућивати писмена на језику народа Југославије, који није у службеној употреби у суду. На пример, суду у Приштини допуштено је слати писмено на српскохрватском и албанском језику — то су језици у службеној употреби у том суду. Међутим, том истом суду може се слати писмено и на македонском или словеначком језику — сходно ст. 2. чл. 104. ЗПП. Међутим, суду у Приштини није допуштено да странка поднесак пише на мађарском језику, јер то није језик народа Југославије и није посебним прописима одређен као службени језик суда на том подручју.

Поставља се питање на ком је језику странка прималац дужна да путем посредовања суда прима поднеске свога противника (тужбу, одговор на тужбу, жалбу и др.); ЗПП нема о томе изричите одредбе. Отуда би се можда чл. 103. ЗПП могао схватити тако да он обухвата и поднеске странака које суд доставља противној страни. Суд би био овлашћен да их доставља противној странци непреведене само ако су поднесци написани на једном од језика народа Југославије. Ако су поднесци написани на језику народности којој противна странка не припада и тим језиком се не служи у поступку, требало би тада да суд из својих средстава предузме све што је потребно да се такав поднесак преведе на језик народа Југославије који је у службеној употреби у том суду.

Језик у поступку правне помоћи

У међусобном правном саобраћају судови са подручја СФРЈ споразумевају се тако да сваки суд пише писмена на језику народа који је у службеној употреби у суду који шаље писмено — чл. 180. ЗПП. Међутим, ако је писмено састављено на језику народности, а упућује се суду у коме се језик те народности не примењује у службеној употреби, уз судско писмено

које је на језику народности мора се приложити и превод тог писмена на језик народа Југославије, који је у службеној употреби у суду коме се писмено шаље, сходно чл. 180. ст. 3. ЗПП. На пример, Општински суд у Суботици може писати Општинском суду у Љубљани на српскохрватском језику, не прилажући уз то писмено превод на словеначки језик. Но, ако је писмено написано на мађарском језику, тада се уз то писмено мора приложити превод на словеначком језику, а никако српскохрватски превод тог писмена.

Страни суд се у међународно-правном саобраћају може обраћати нашем суду само ако уз молбу на свом језику приложи и превод замолнице на једном од језика народа Југославије или пак да на језику народа Југославије напише своју замолницу — чл. 183. ЗПП. Ако се домаћи суд обраћа страном суду, молбе и замолнице морају бити састављене на језику замољене земље или уз замолницу која је на нашем језику мора бити приложен оверен превод на језику земље којој се упућује замолница — чл. 184. ЗПП.

Ова изложена правила о међународном правном саобраћају вреде ако међународним уговором није нешто друго уговорено.

Повреда правила о језику

Повреда правила суда о језику сврстана је међу апсолутно битне повреде парничног поступка чл. 354. ст. 2. тач. 8. ЗПП — повреда је учињена само ако је суд противно одредбама ЗПП одбио захтев странке да у поступку употребљава свој језик или писмо или да прати ток поступка на свом језику, а странка се због такве повреде свога права жалила. Из овога произилази да виши суд на ову повреду не пази по службеној дужности.

Кад се странка жалила на повреду позива, иста неће бити релевантна ако је сама странка пропустила да се у поступку позове на своје законско право и да тражи његово поштовање.

Пропуштањем од стране суда поучавања странке о њеним правима може имати значај само релативно битне повреде процесног права. Истог значаја може бити и пропуштање да се у записник региструје давање упозорења или изјаве странака након поуке. Због повреде права о употреби језика и писма може се под наведеним околностима подносити ревизија чл. 385. ЗПП, захтев за заштиту законитости чл. 404. и 410. ЗПП и захтев за ванредно преиспитивање правоснажне одлуке пред Савезним судом — чл. 417. ЗПП.

Др Душан П. Радоман

професор Правног факултета Свеучилишта у Осијеку

ПИТАЊЕ РОКА ЗА ТУЖБУ ЗБОГ СМЕТАЊА ПОСЕДА

Полазећи од становишта заузетог у једном спору због сметања поседа, може се констатовати да, како у теорији тако и у судској пракси, још постоје колебања у односу на питање правне природе рока за подношење тужбе због сметања поседа из чл. 439. Закона о парничном поступку — да ли је то рок материјалног или процесног права, те да ли се на њега може применити одредба чл. 112. ст. 4. истог закона, која гласи: „Ако последњи дан рока пада на државни празник, или у недељу, или у неки други дан кад суд не ради, рок истиче протеком првог наредног радног дана.”

У конкретном случају рок од 30 дана за подношење тужбе због сметања поседа завршавао се недељом, односно последњи дан тога рока падао је у недељу, када суд не ради, па је тужилац, имајући у виду одредбу чл. 112. ст. 4. ЗПП да се у таквом случају сматра да рок истиче првог наредног радног дана, тужбу поднео поштом препоручено сутрадан, тј. у понедељак. Надлежни општински суд је ту тужбу решењем одбацио уз образложење да је она поднесена неблаговремено, након протеча преклузивног рока од 30 дана почев од дана када је тужилац сазнао за сметање и учиниоца. При томе суд се није ни осврнуо на одредбу чл. 112. ст. 4. ЗПП. Одбијајући жалбу тужиоца и потврђујући њоме нападно првостепено решење, надлежни окружни суд је у образложењу своје одлуке нагласио да је рок од 30 дана из чл. 439. ЗПП преклузивни рок материјалног права и да се, као такав, не може ни у ком случају прекорачавати. Како је тужилац своју тужбу поднео један дан након протеча преклузивног материјалног рока од 30 дана, то је његова тужба неблаговремена и првостепени суд ју је с правом одбацио. Иако се није о томе изричито изјаснио, ипак се из тога и таквог образложења види да виши суд подразумева да се на рок из чл. 439. ЗПП не може применити цитирана одредба чл. 112. ст. 4. истог закона, односно да се рок за подношење тужбе због сметања

поседа, ни у случају када његов задњи дан пада у дан када суд не ради, никако не може „продужити“.

С обзиром на изложени случај, постављају се питања: 1) Да ли је рок из чл. 439. ЗПП материјалноправни или процесноправни рок? и 2) Да ли се одредба из чл. 112. ст. 4. ЗПП односи и на тај рок или, другим речима, да ли и тај рок истиче протеком првог наредног радног дана ако његов последњи дан пада на државни празник, или у недељу, или у неки други дан кад суд не ради?

Наш истакнути процесуалист др Синиша Трива, професор Правног факултета у Загребу, сматра да рокови могу бити грађанскоправни и процесноправни.¹ Он грађанскоправне рокове (то су у ствари материјалноправни рокови) дефинише као рокове „којима се одређује раздобље за остваривање овлаштења или извршења дужности, који произлазе из одредаба грађанског права“. За процесноправне рокове он каже да су то рокови „којима се одређује раздобље за остваривање овлаштења или извршења дужности који за странке или остале судионике у поступку проистјечу из одредаба процесног права“. „Закон о парничном поступку садржи у правилу само одредбе о процесноправним роковима, изузетно о грађанскоправним (102/7, 419)“. По навођењу чл. 439. ЗПП у заградама види се да поменути учењак тај рок сматра грађанскоправним, материјалноправним роком. По њему, пропуштање процесноправног рока повлачи за собом *одбацивање*, док пропуштање грађанскоправног рока има за последицу *одбијање* захтева или приговора. Грађанскоправни рокови могу бити *застарне* и *преклузивне* природе. О застарним роковима суд води рачуна само по предлогу заинтересоване странке. Међутим, о преклузивним роковима суд води рачуна по службеној дужности. Очито је да поменути стручњак рок за подношење тужбе због сметања поседа из чл. 439. ЗПП третира као преклузивни рок грађанскоправне природе. Што се тиче питања примене одредаба о рачунању рокова, професор Трива каже: „Одредбе о рачунању рокова примјењују се, према изричитој законској одредби, и на грађанскоправне рокове за подношење тужбе (439, 486), као и на рок застаре потраживања или неког другог права (113. ст. 8). Изричитим законским рјешењем овог питања отклањају се значајни спорови у теорији и колебања у пракси. Но за ове рокове ипак не важе правила о продуживању кад задњи дан падне на државни празник, у недељу или у дан кад суд не ради, као ни остале одредбе о роковима, па ни о повраћају у пријашње стање“. Као што се јасно види из овог цитата, поменути аутор сматра да се на рок из чл. 439. ЗПП не примењује одредба чл. 112. ст. 4. истог закона, односно да се тај рок ни у случају из овог задњег прописа не може продужити.

У погледу постављених питања готово исто становиште као професор Трива заузима и наш истакнути процесуалист др Бо-

¹ Др Синиша Трива: Грађанско процесно право, I парнично процесно право, Загреб 1972, стр. 296—298.

ривоје Познић, професор Правног факултета у Београду². Пишући о роковима из нашег позитивног грађанског процесног права, поменути учењак, након означања рока као временског размака одређеног за предузимање писмене парничне радње, каже: „Од рокова за парничне радње странака треба, даље, строго разликовати рокове застарелости потраживања, као и оне који су посебним прописима предвиђени за подношење тужбе суду (материјалноправно-преклузивни рокови). Пример за ове друге представљају рокови за тужбу због сметања поседа (чл. 439. ЗПП), за тужбу за накнаду штете по Основном закону о ловству (чл. 39), за бракоразводну тужбу засновану на прељуби (чл. 54. ОЗБ). На ове две врсте рокова примењују се само оне одредбе Закона које се тичу одржања рока предвиђеног за писмену парничну радњу странке (чл. 113, ст. 8)”. Професор Познић даље наводи: „У рок се рачунају недеље, дани државних празника и други дани у које суд не ради. Али, ако последњи дан рока пада у такав дан, рок истиче првог наредног дана (в. чл. 112)”. Из два наведена цитата проистиче да поменути учењак сматра да се на рок из чл. 439. ЗПП не примењује одредба чл. 112. ст. 4. истог закона, тј. да тај рок не истиче првог наредног радног дана ако његов последњи дан пада у дан када суд не ради. Међутим, вредно је, у вези с тим питањем, указати на став истог аутора изложен у једној његовој ранијој књизи.³ Наиме, у тој књизи, која је овде наведена у фусноти, он излаже о роковима, али нигде у том излагању није нарочито поменуо рок из чл. 439. ЗПП о подношењу тужбе због сметања поседа, већ га, вероватно, подразумева у тврдњи: „Од процесних рокова треба разликовати и рокове застарелости потраживања, као и оне који су посебним прописима предвиђени за подношење тужбе суду.” Рокове предвиђене посебним прописима за подношење тужбе суду он сматра преклузивним роковима материјалног права. Третирајући чл. 112. ЗПП под насловом „Рачунање рокова”, он посебан завршни пасус посвећује одредби тога члана у ставу 4, па каже: „Наведена правила допуњавају се још једним: Ако последњи дан рока, одређеног на било који од три начина, пада на државни празник, или у недељу, или у неки други дан кад суд не ради, рок се завршава истеком првог наредног радног дана.” Професор Познић није поставио никакво ограничење у погледу примене ове одредбе на преклузивне рокове материјалног права, у које, по његовом мишљењу, спада рок за подношење тужбе због сметања поседа. Тако исто, у одељку под насловом „Одржање рока” он третира чл. 113. ЗПП, да би на крају тога излагања констатовао да се одредбе о одржању процесног рока примењују и на „одржање рока прописаног за подношење тужбе, као и на прекид рока застарелости потраживања. Види чл. 113.” Ако се ова тврдња повеже са раније изложеном околношћу да поменути аутор

² Др Боривоје Познић: Грађанско процесно право, Београд 1973, стр. 173—174.

³ Др Боривоје Познић: Грађанско процесно право, Београд 1962, стр. 137—139.

није ограничио примену одредбе чл. 112. ст. 4. ЗПП, односно да се није изјаснио о изузимању рока из чл. 419. ЗПП од примене те одредбе, могло би се закључити да се та одредба примењује и на рокове за подношење тужбе суду, па према томе и на рок из чл. 439. ЗПП о подношењу тужбе због сметања поседа. Па ипак, треба дати превагу изјашњењу у односу на подразумевање, те извести закључак да се професор Познић, самим тим што се у својој касније издатој књизи у вези с постављеним питањем позива искључиво на чл. 113. ст. 8. ЗПП, опредељује за схватање да се одредба чл. 112. ст. 4. ЗПП не примењује на рок из чл. 439. истог закона.

У позитивним одредбама нашег грађанског права, респективе у одредбама материјалног права, рок за подношење тужбе због сметања поседа није истакнут. Но, да ли је тај рок истакнут у грађанским законима који су важили на правним подручјима бивше Југославије, чија се правна правила, под разумљивим ограничењима, примењују у нашој савременој јудикатури?

Богишићев Општи имовински законик у своме чл. 21. садржи пропис: „Молба којом се тражи заштита или повраћај држине треба да се у суд даде најдаље за три мјесеца од како је држина сметана или отета била.” Упада у очи да ОИЗ средство којим се таква заштита тражи назива молбом, а рок од 3 месеца сматра објективним роком и рачуна га од дана када се сметање поседа или отимање поседа догодило.

Иако говори о заштити државине (поседа), Српски грађански законик (СГЗ) из 1844. није прописао рок за подношење тужбе због сметања поседа.

Хрватски Опћи грађански законик, с новелама и осталим накнадним прописима, иако говори о заштити поседа у својим параграфима 339. и 341. није прописао рок у коме има да се поднесе тужба због сметања поседа. Међутим, важно је напоменути да је др Михајло Вуковић, професор Правног факултета у Загребу, уз први овде наведени пропис ставио измену и допуну: „На сметање посједа примјењују се још увијек правила из закона од 8. маја 1890. о поступку у случајевима сметања посједа (зборник 1890, ком. XII). Правила имају процесно значење.”

Ни Општи аустријски грађански законик (АГЗ) из 1811. није садржавао одредбу о року за подношење тужбе због сметања поседа, већ је тај рок прописиван законима процесне природе. Ово је важно напоменути из два разлога: једно што је тај законик служио као изворник и хрватском и српском грађанском законуку, а друго што је тај законик примењиван у неким подручјима бивше Југославије.

Др Глиша Богданфи и др Никола Николић⁴, у излагању о сумарној репозицији (тужби због сметања поседа), наводе следеће: „Тужба се има у року од године дана поднети (параграф 1. XXII: 1802), где је у крепости АГЗ у року од 30 дана (3460/1881, наредба маџ. мин. правде), код рударских поседа за 15 дана (37.

⁴ Др Глиша Богданфи и др Никола Николић: Опште приватно право које важи у Војводини, Панчево 1925, књ. I, стр. 254.

параграф, VII привр. зак. правила). Ови рокови имају се рачунати од дана сметања, а не од дана сазнања о сметању." Мада назначени писци то не истичу, може се поуздано констатовати да прописи о роковима за подношење тужбе због сметања поседа који су важили на подручју Војводине имају процесно значење. Из цитата поменутих правних писаца види се да је АГЗ био у крепости у неким регионима Војводине, а по њему није био прописан рок за подношење тужбе због сметања поседа, већ по другим законима процесне природе.

Из изложеног прегледа грађанских законика који су важили на подручју бивше Југославије, са изузетком ОИЗ, види се да рок за подношење тужбе због сметања поседа није био прописан у материјалним законима. По нашем мишљењу, није битно за правну природу тога рока да ли је он прописан материјалним или процесним законом, него је битно да је *тај рок преклузиван и да је везан за тужбу као правно средство којим се покреће парнични поступак*, па се по тој његовој функцији даде закључити да се ради о року процесноправне природе.

Треба указати на околност да рок за тужбу за сметање поседа није ушао међу материјалноправне одредбе АГЗ из 1811. године, па ни у наше законике који су у АГЗ нашли свој изворник. Тај рок је у аустријском грађанском праву имао процесно значење. Др Георг Најман⁵, чувени аустријски правник, коментаришући аустријско процесно право, све рокове из парничног поступка, било законске било судијске, који се не могу продужавати, дели у три групе: 1) *строги рокови* — као нпр. рок за повраћај у пређашње стање, рок за жалбу, за ревизију, за ништавост и обнову поступка, — 2) *парцициони рокови* — рокови за добровољно испуњење давања или чинидаба по правомоћној одлуци, — те 3) *процесуални прејудицијелни рокови* — рокови законски који се не могу ни скратити ни продужити и на које не утичу судске ферије, а у те рокове се, између осталих, помиње и рок од 30 дана за подношење тужбе због сметања поседа. Битно је да *др Најман рок од 30 дана за подношење тужбе због сметања поседа сматра роком процесног права*.

Законик о судском поступку у грађанским парницама од 13. јула 1929. године, као законик бивше Југославије, донет је по угледу на односни аустријски процесни законик из 1895. У своме параграфу 548. тај законик прописује рок за подношење тужбе због сметања поседа, гласећи: „У поступку по тужби због сметања поседа ствари или права, када се тужбом захтева само заштита и повраћај последњег стања поседа, вредиће посебни прописи параграфа 549. и 554. Такве тужбе морају се предати у року од тридесет дана, пошто тужилац сазна за сметње. Доцније подигнуту тужбу суд ће одбацити по службеној дужности. „Параграфи 549. и 554. поменути у овом цитату односе се — први на хитност одређивања рокова и рочишта и решавања спорова,

⁵ Др Георг Најман: Коментар грађанског парничног поступка (превео др Саво Греговић), Београд 1935, књ. I, стр. 557—559.

а други на искључење (осим рекурса) свих правних лекова као и повраћаја у пребашње стање и тужбе за обнову поступка.

Савезни Закон о парничном поступку, у пречишћеном и допуњеном тексту из 1977. године, у своме чл. 439. ЗПП каже: „Тужба којом се тражи заштита или повраћај последњег стања поседа ствари или права (тужба због сметања поседа) мора се поднети у року од тридесет дана од дана кад је тужилац сазнао за сметање и учиниоца. По протеку једне године од дана када је сметање настало ова тужба не може се поднети.” Приређивачи издања поменутог закона су испод цитираног прописа у фусноти навели: „У погледу рока види чл. 113. ст. 8.” Као што се види, рок за подношење тужбе због сметања поседа у нашем новом, социјалистичком праву истакнут је у процесном закону и тиме се наставља дуга традиција да се тај рок третира као процесни рок. Из упоређења овог прописа са цитираним прописом из законика бивше Југославије даде се извести закључак да је тај пропис конципиран по угледу на овај последњи. Карактеристика је овог новог прописа да он подразумева два рока за подношење поменуте тужбе, један у оквиру другог. Рок од 30 дана је субјективни рок, јер зависи од времена сазнања тужиоца за сметање и учиниоца. Рок од године дана је објективни рок, јер се рачуна од дана када је сметање учињено. Однос ових рокова постављен је тако да се субјективни рок мора кретати у границама објективног рока, па је тужилац дужан да у тужби наведе и дан када се сметање поседа догодило и дан када је он сазнао за сметање и учиниоца. По нашем мишљењу, из овог великог процесноправног ангажовања и тужиоца и суда на утврђивању двају поменутих рокова и њиховог међусобног односа види се да је рок за подношење тужбе због сметања поседа у нашем новом праву процесноправни рок. И законодавац га је — добија се утисак — за таквога сматрао када га је сврстао међу одредбе поступка о парницама због сметања поседа, као посебног поступка, те га поставио као строги законски, преклузивни, непрекорачиви рок. Тај је рок процесни рок и зато што је законодавац (чл. 441. ЗПП) ограничио расправљање по тужби због сметања поседа само на претресање и доказивање чињеница последњег стања поседа и насталог сметања, искључујући претресање о праву на посед, о правном основу, савесности или несавесности поседа или о захтевима за накнаду штете.

Но, да ли је тај рок материјалноправни или процесноправни није од практичне важности, по нашем мишљењу, јер је преклузиван и јер се у случају његовог прекорачења једнако поступа као и у случају прекорачења процесних преклузивних рокова. Наиме, у случају њеног неблагоприятног подношења тужбу због сметања поседа суд решењем *одбацује*, а тужилац губи право да заштиту поседа остварује сумарном репозицијом. Тужиоцу, даље, стоји на расположењу редовна репозиција, за коју у закону није прописан рок подношења суду.

Правни лексикон, II издање, Београд, 1970. године, стр. 876—877, набрајајући примере за преклузивне рокове матери-

јалног и процесног права, није поменуо рок из чл. 439. ЗПП за подношење тужбе због сметања поседа, па се зато и не види да ли тај рок сматра материјалноправним или процесноправним роком. Ова публикација прави разлику између застарелих и преклузивних рокова, те истиче да је Законом о застарелости потраживања од 30. септембра 1953. прописано (чл. 12) „да се правила о застарелости не примењују у случајевима када су у закону одређени рокови у којима треба да се подигне тужба или да се изврши одређена радња под претњом губитка самог права”. Из тога се даде закључити да би *Правни лексикон*, када би се о томе био изразио, рок из чл. 439. ЗПП за подношење тужбе због сметања поседа сврстао у преклузивне рокове. Тај рок то заиста и јесте по духу и слову процесне одредбе у којој је истакнут.

Наводећи текст чл. 419. ЗПП, ми смо указали на упућење које се налази у фусноти испод тога прописа, а које се односи на чл. 102. ст. 7. ЗПП. То упућење су дали приређивачи издања ЗПП од 1965. Чл. 102. тога закона набраја случајеве одржања рокова, да би се у последњем ставу (ст. 7) рекло да се одредбе претходних ставова „примењују и на рок у коме се по посебним прописима мора подићи тужба, као и на рок застаре потраживања или неког другог права”. Карактеристично је да приређивачи издања ЗПП од 1965. нису начинили никакво упућење у вези са одредбом чл. 101. ст. 4. ЗПП, која гласи: „Ако последњи дан рока пада на државни празник, или у недељу, или у неки други дан кад суд не ради, рок истиче протеком првог наредног радног дана.” Очигледно је из овог цитата да ова одредба не садржи никакво ограничење у погледу своје примене на рокове. По нашем мишљењу, чл. 112. и чл. 113. ЗПП, иако се први односи на рачунање а други на одржање рокова, треба третирати у тесној повезаности један с другим. Рачунање рока и одржање рока не смеју противречити једно другоме. Одредба ст. 8. чл. 113. ЗПП представља одредбу експликативне природе. Она није морала бити истакнута у том пропису, али законодавац је, вероватно, хтео да се избегне двоумљење у односу на тамо поменуте рокове. Пропис чл. 113. ЗПП би постизао своју сврху и када би његов ст. 7. потпуно изостао, јер у том ставу нису навођени изузеци, већ се у њему изричито указује на оно што се подразумева у претходном законском тексту. Ако се дубље размотри чл. 112. ст. 4. ЗПП, увидеће се да он представља општу одредбу, те не предвиђа никакве изузетке у погледу рокова на које се примењује. Када у пропису нису наведени изузеци, нити се по околности може закључити да се на њих тендира, онда се општа примена тога прописа и претпоставља. Да је законодавац мислио да се та одредба не примењује на рокове у којима се по посебним прописима мора подићи тужба или на рокове застаре потраживања или неког другог права, сигурно је да би он у њој изричито указао на те изузетке, јер правило је у редиговању закона да се изузеци морају изричито навести (*exceptiones sunt strictissimae interpretationis*). Другим речима, ако у неком законском пропису нису назначени изузеци, тај се пропис има

широко тумачити, односно широко примењивати. Према томе, пошто је рок од 30 дана за подношење тужбе због сметања поседа наведен у пропису процесног закона, то се општи пропис тога истог закона има и на њега протезати и примењивати. То значи: ако последњи дан рока из чл. 439. ЗПП за подношење тужбе због сметања поседа падне у државни празник, или недељу, или у неки други дан кад суд не ради, сматраће се да тај рок истиче истеком првог наредног радног дана.

Законик о судском поступку у грађанским парницама бивше Југославије у своме параграфу 190. садржи пропис о рачунању рока када његов последњи дан падне у дан када суд не ради. Тај пропис гласи: „Почетак и ток законских и судијских рокова не спречавају недељни и празнични дани. Али ако свршетак рока падне у недељу или празник, онда се за последњи дан рока узима први наредни радни дан.” Упоредбено са одредбом чл. 113. ст. 8. ЗПП, цитирани пропис законика бив. Југославије показује исто значење. Његов закључак „онда се за последњи дан рока узима први наредни радни дан” има исти смисао као и закључак наше цитиране позитивне одредбе „рок истиче протеком првог наредног радног дана”. Као што се види и из једног и из другог прописа, не ради се ту о неком *продужењу* рока за један дан, већ се ради о *фикцији* да је последњи дан рока први наредни радни дан, као да је јалови завршни дан рока замењен првим наредним даном када суд ради. Рачунање рокова из чл. 113. ст. 8. ЗПП зар нас не подсећа на рачунање рокова из римског права према *tempus utile*, тј. да се при рачунању рокова узимају у обзир само они дани у којима се могла предузети нека правна радња? Овакво рачунање рокова долазило је у обзир само код краћих рокова, обично код рокова у трајању испод годину дана, а некорисни дани (*dies nec fasti*), били они на почетку, у средини или на крају рока, нису се рачунали, већ су замењивани радним данима, односно рок је продужаван за онолико радних дана (*dies fasti*) колико је у њему било нерадних. У нашем процесном праву, у таквом року не узима се у обзир само последњи његов дан ако пада у дан када суд не ради и замењује се првим наредним радним даном, те се сматра да такав рок није продужен, већ да је завршен првим наредним радним даном.

На крају свих разматрања даде се закључити следеће:

1) Пред чињеницом да се рок из чл. 439. ЗПП за подношење тужбе због сметања поседа и у нашем позитивном праву и у праву бивше Југославије налази међу одредбама процесног права, те да се третира као преклузивни рок и да је по последицама пропуштања изједначен с осталим процесним преклузивним роковима, сматрамо да није од практичног значаја питање да ли је он рок материјалног или процесног права.

2) Одредба чл. 112. ст. 4. ЗПП, која се односи на рачунање рока када његов последњи дан пада у дан када суд не ради, примењује се без икаквих ограничења и на рок из чл. 439. ЗПП за подношење тужбе због сметања поседа.

Проф. др Тихомир Васиљевић, КОМЕНТАР ЗАКОНА О
КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ СФРЈ

(Изд. „Службени лист СФРЈ”, Београд 1977, стр. 651)

Крајем октобра 1977. године изишао је из штампе велики Коментар Закона о кривичном поступку др Тихомира Васиљевића, професора Правног факултета у Новом Саду. Објављивање тога дела представља значајан догађај за југословенску литературу кривичног процесног права и праксу кривичног поступка. То дело је попунило једну празнину у кривично-процесној књижевности која се код нас већ одавно осећала. Пре двадесет година објављени коментар истог аутора (*Коментар Законика о кривичном поступку*, „Савремена администрација”, Београд 1957, стр. 470), написан већ после трогодишње примене Законика о кривичном поступку из 1953. године, у једном свом делу више није одговарао данашњем стању југословенског кривичног процесног законодавства, које је од тада до данас претрпело више значајних измена и допуна, међу којима су оне из 1976. године биле обухваћене потпуно новим Законом о кривичном поступку. Поред тога тај Коментар је већ одавно распродат и због тога људима у правосуђу неприступачан. Друге литературе ове врсте после рата код нас није било ако се не рачуна неколико посебних издања Законика (Закона) о кривичном поступку „објашњених судском праксом” који поред све своје корисности ипак нису коментари већ и по томе што их ни њихови аутори тако не називају (*Закон о кривичном поступку*, VII издање, „Службени лист СФРЈ”, Београд 1977, приредио др Бранко Петрић; *Закон о кривичном поступку*, изд. „Савремена администрација”, Београд 1977, припремио Шпиро Вуковић; *Законик о кривичном поступку*, изд. „Народне новине”, Загреб 1974, приредио Мато Јемрић и др.).

Дело проф. др Тихомира Васиљевића представља потпун научни и практични коментар Закона о кривичном поступку који ће користити судијама, тужиоцима, адвокатима и др. и дати им разјашњења за проблеме који се у поступку пред њима постављају. Судија оправдано такву књигу већ одавно тражи, јер не може бити упућен само на законе и чисто теоријска дела за

која често искрено верује да му више сметају него користе, и при томе у појединим случајевима много и не греши. Огроман број практичара показују своје интересовање за право само у виду праћења судске праксе, коју тешко сазнају јер код нас још нема сигурних критеријума за њено систематско објављивање, а објављене одлуке су расуте у више десетина часописа, посебних збирки и билтена врховних судова који излазе периодично, са доста понављања истих одлука на различитим местима и неким другим недостацима. Објављене одлуке су ретко када срећене, коментарисане и подвргнуте критици. У Коментару проф. Т. Васиљевића је дато управо оно што кривичном судији треба: објашњење законске норме, критички преглед судске праксе и неопходно теоријско разматрање установа кривичног поступка. Писац је пошао од правилног става да у радовима ове врсте треба дати предност практичним питањима примене Закона, а теоријској обради само онолико места колико је заиста неопходно за разумевање ствари. Аутор заснива своја излагања у првом реду на јасној и убедљивој интерпретацији кривично процесних норми целокупног кривичног процесног законодавства (основног, допунског и споредног). Он савршено добро зна шта се у судској пракси догађа и како се кривично процесно право примењује, па ту праксу наводи да би потврдио своје ставове, или је подвргава критици. Осим тога читалац је у прилици да уз свако питање пронађе и најнужнија теоријска објашњења. Без тога се у оваквом раду није могло, јер нема добре примене кривичног процесног права ако се не схвати еволуција процесних установа и, нарочито, циљеви који се појединим процесним установама постављају.

У Коментару су дата и тумачења нових процесних установа и решења унетих у југословенско кривично процесно право Законом о кривичном поступку од 24. децембра 1976. године и новим републичким и покрајинским законима о редовним судовима, јавном тужилаштву, адвокатури и другим видовима правне помоћи. Тумачења нових одредби процесног законодавства, дата на самом почетку њихове примене у пракси, долазе у право време да покажу како нове процесне одредбе треба разумети и нове процесне установе примењивати. То ће бити велика помоћ кривичном судији који би без ове књиге много теже савладао многобројне нове законске прописе који су у последње време код нас одједном донети и ради примене стављени пред њега. Коментар ће учинити да тешкоће око савлађивања новог законодавства у једном делу изостану. Приликом тумачења тих одредаба, аутор се наравно није могао ослонити на искуство скупљено у практичној примени Закона, јер су одредбе потпуно нове и никакве праксе у погледу њихове примене још нема, већ на своје велико познавање кривичног поступка и огромно сопствено искуство које је радом у судској пракси и процесној теорији скупљао дуги низ година. Његове интерпретације нових установа кривичног поступка су јасне, убедљиве и прихватљиве. Тиме је Коментар, дело трајне практичне и научне вредности, задовољио и једну актуелну потребу кривичног правосуђа.

Не набрајајући остале бројне квалитете Коментара у овом кратком приказу, можемо на крају рећи да је професор др Тихомир Васиљевић књигом која је пред нама дао још један велики допринос пракси и теорији југословенског кривичног поступка. Уверени смо да ће ова корисна књига, настала као резултат дугогодишњег рада аутора, лако наћи пут до суда и његових скромних библиотека. По својој систематичности, свеобухватности, јасноћи, једноставности и убедљивости тој књизи је тешко наћи премца у нашој правној литератури ове врсте уопште. Она ће корисно служити судијама, тужиоцима, адвокатима, научним радницима и другим који се баве кривичним поступком. Они ће у тој књизи наћи употребљива упутства и тачна разјашњења за све проблеме који се у кривичном поступку постављају. Због тога овај Коментар заслужује да му наша стручна и научна јавност посвети највећу пажњу.

Др Момчило Грубач
доцент Правног факултета у Н. Саду

ИЗ РАДНОГ ПРАВА

У складу је са уставним и законским одредбама о расподели личних доходака када се предвиди различит утицај елемената сложености рада на висину личног дохотка радника који обављају те послове и радне задатке.

Уставни суд Босне и Херцеговине није прихватио иницијативу за оцењивање законитости тачке 4. полазне основе вредновања радних места у једном општинском секретаријату за инспекције, која је саставни део самоуправног споразума о основама и мерилима за распоређивање средстава за рад и расподелу средстава за личне дохотке и заједничку потрошњу радника радних заједница општинских органа управе, организација и стручних служби ових органа.

Оцењивање уставности и законитости тачке 4. наведене полазне основе, којом је одређено да вредност радног места санитарног инспектора с високом школском спремом износи хиљаду бодова, а вредност радног места санитарног инспектора с вишом школском спремом 810 бодова, тражила су два радника општинског секретаријата за инспекције. Подносиоци представке истичу да су правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места општинског секретаријата за инспекције, који је донесен 18. 2. 1976. године, за радно место санитарног инспектора утврђена четири извршиоца, од којих један с високом и три с вишом стручном спремом. Истовремено је дат јединствен опис послова и радних задатака за све ове раднике. Позивајући се на ову чи-

њеницу, они сматрају да је неуставно и незаконито што је одређен различит износ „полазног основа“ личног дохотка.

Општински секретаријат за инспекције је обавестио Уставни суд да су тачни наводи подносиоца представке да у правилнику о унутрашњој организацији и систематизацији радних места нису раздвојени послови и радни задаци санитарног инспектора с високом стручном спремом и санитарног инспектора с вишом стручном спремом, али да у свакодневном раду они не обављају исте послове, нити је по основу одређених законских одредаба могућно да санитарни инспектор с вишом школском спремом обавља неке послове из делокруга санитарне инспекције. С тим у вези, у одговору је наведено да су и сами уочили да је у наведеном правилнику потребно изменити одредбу о опису послова и радних задатака санитарних инспектора у том смислу да се раздвоје послови и радни задаци инспектора с високом и инспектора с вишом школском спремом. Општински секретаријат за инспекције је истовремено навео да се при вредновању радних места у овом органу није полазило од степена школске спреме коју радник има, него од сложености и значаја посла, одговорности, руковођења, организовања и координације рада и од напора и услова рада. У том смислу је и настала разлика у „полазном основу личног дохотка санитарних инспектора, јер им сложеност и значај посла нису исти”.

У току претходног поступка, Уставни суд је утврдио да су тачни наводи доносиоца оспореног само-

управног општег акта о томе како је утврђен „полазни основ“ личног дохотка радника секретаријата (чл. 23. самоуправног споразума). Према члановима 27. до 44. овог самоуправног споразума, детаљно су разрађени и основи по којима се утврђују резултати текућег рада сваког радника и поступак по којем се то врши.

Општински секретаријат за инспекције је уз допис доставио Уставном суду и правилник о изменама и допунама правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места општинског секретаријата за инспекције који су донели радници на збору од 6. 12. 1976. године.

Чланом 3. правилника о изменама и допунама правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места општинског секретаријата за инспекције извршена је измена тачке 7. прилога кадровске структуре и описа радних места у секретаријату за инспекције, који је саставни део тог правилника (чл. 44) према којој су посебно утврђени послови и радни задаци санитарног инспектора с високом стручном спремом, а посебно за санитарног инспектора с вишом стручном спремом.

Према члану 20. Устава СР БиХ, члану 42. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду („Сл. лист СФРЈ“, број 22/73) и члановима 54. и 55. Закона о правима радника из међусобних односа у удруженом раду („Сл. лист СР БиХ“, број 37/73) сваком раднику, у складу с начелом расподеле према раду и порастом продуктивности његовог и укупног друштвеног рада и с начелом солидарности радника у удруженом раду, припада из дохотка основне организације удруженог рада лични доходак за задовољавање његових личних заједничких и општих друштвених потреба, према резултатима његовог рада и његовом личном доприносу који је својим текућим и минулим радом дао повећању дохотка основне организације. Допринос радника у раду зависи и од сложености послова и радних задатака које он обавља.

Уставни суд је у току претходног поступка утврдио да није иста сложеност рада свих санитарних инспектора у општинском секретаријату за инспекције, што је и норма-

тивно утврђено доношењем правилника о изменама и допунама правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у овом органу. Стога је, према мишљењу Уставног суда, у смислу наведених уставних и законских одредаба, правилно што је различити утицај тог елемента на висину личног дохотка радника који обављају те послове и радне задатке.

(Према решењу Уставног суда Босне и Херцеговине У-101/76 од 23. VI 1977).

Право на део личног дохотка по основу минулог рада не може се општим актом условљавати поштовањем радне дисциплине.

Одлуком републичког савета Индустрије кожне и текстилне конфекције „Победа“ у Љигу, прописано је да се радницима исплаћује за сваку годину радног стажа по пет динара. Међутим, у оспореном делу Одлуке је прописано да радници који у току месеца имају неоправдане изостанке или оправдане, изузимајући боловања, плаћени одмор и престанак материјала, губе право на то. Такође и радници који закасне три пута у току месеца.

Уставни суд Србије поништио је поменуту Одлуку у оспореном делу из следећих разлога:

Супротно је одредби чл. 19. Устава СР Србије, чл. 69. Закона о правима и обавезама радника у удруженом раду („Службени гласник СР Србије“ бр. 6/74) и чл. 42. ст. 3. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду („Службени лист СФРЈ“, бр. 22/73), у овом случају радницима неосновано умањивати лични доходак.

(Према Одлуци Уставног суда Србије У-196/73. од 18. јуна 1975).

Радници не могу имати једнаки број бодова по основи минулог рада, неовисно о резултату рада и личном доприносу који су дали својим текућим и минулим радом.

Одредбом тач. А-22 „минули рад“ Каталога радних захтева у Правил-

нику о начину аналитичке процене радних места Института одређено је: „за сваку годину рада проведене изван Института обрачунавају се по 4 бода, а за сваку годину рада проведене у Институту обрачунава се по 8 бодова као накнада за минули рад”.

Према чл. 20. Устава СР Хрватске, сваком раднику — у складу с начелом расподеле према раду и порастом продуктивности његовог и укупног друштвеног рада, те с начелом солидарности радника у удруженом раду — припада из дохотка основне организације лични доходак за задовољавање његових личних, заједничких и општих друштвених потреба према резултатима његовог рада и његовом личном доприносу који је својим текућим и минулим радом дао повећању дохотка основне организације. Исто је начело изражено и у чл. 42. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду.

Из ове уставне одредбе произлази да лични доходак радника који он остварује на основу текућег или минулог рада, треба да се утврди у зависности о резултатима његовог рада и његовог личног доприноса у повећању дохотка основне организације. Доследно томе, и лични доходак који раднику припада с основе минулог рада мора бити овисан о резултату његовог рада и личног доприносу који је дао својим текућим и минулим радом. По становишту суда, резултати рада и личног доприноса нису једнаки јер ови се о свим елементима који сачињавају значење и улогу одређене врсте рада и радног места радника у остваривању дохотка основне организације. Стога мерило утврђено у оспореној одредби, а на име да свим радницима припада једнаки број бодова неовисно о наведеним начелима о утврђивању личног дохотка, није у складу с Уставом.

(Одлука Уставног суда Хрватске У-2/76. од 24. VI 76).

Извршно веће као извршни орган општинске скупштине не може својим прописом конституисати права и обавезе радних организација и грађана.

Извршно веће Скупштине општине Сплит донело је Упутство за организацију уписа ученика у прву годину припремног степена средњошколског образовања у општини Сплит у 1976/77. школској години којим се утврђују основна начела и поступак за упис кандидата, а које су дужни да спроводе средње школе, заједнице средњих школа и Секретаријат за друштвене делатности Општине Сплит. Упутство обавезује средње школе да упишу кандидате у прву годину припремног степена према Плану распореда кандидата за упис који је саставни део Упутства, те да упишу под условима из Упутства кандидата с подручја других општина, као и кандидате који понављају први разред средње школе. Обавезују се ученици одређене основне школе да се упишу у ону средњу школу коју је Планом распореда утврдило Извршно веће. Прописано је који кандидати с подручја других општина имају предност код уписа, како поступити ако нису осигурани услови за учење једног од обавезних страних језика, одређује се дужност Заједнице средњих школа и Секретаријата за друштвене делатности у вези с модалитетима уписа кандидата, а између осталог, утврђује надлежност Секретаријата да коначно решава у управном поступку по приговорима и представкама за упис.

Уставни суд Хрватске је утврдио да Упутство није у складу са Уставом и да је супротно Закону о средњем образовању, па га је поништио из следећих разлога:

Према Уставу СР Хрватске извршно веће скупштине општине одговорно је скупштини за стање у општини, за провођење политике извршења прописа и других аката скупштине општине. Извршно веће може доносити прописе за извршавање прописа и других општих аката општинске скупштине, али само ако је за то овлашћено статутом и другим актом општинске скупштине. Извршно веће као извршни орган општинске скупштине, дакле, не може својим прописом конституисати права и обавезе радних организација и грађана, јер његов пропис има само извршни карактер и то само кад се ради о пропису и општем акту општинске

скупштине, а у границама права и дужности општине.

Суд је оценио да је Упутство по свом садржају пропис. Оно није објављено у смислу члана 290. Устава. Међутим, оно би било противустановно и да је објављено, јер Извршно веће није имало овлашћења да доноси пропис за спровођење Закона о средњем образовању.

Према члану 10. алинеа 4. и члану 18. став 1. алинеа 8. Одлуке о Извршном већу Скупштине општине Сплит, Извршно веће је овлашћено да доноси прописе за извршавање одлука општинске скупштине, што није ваљан правни основ за доношење и оспореног Упутства. Доносећи оспорено Упутство Извршно веће је, дакле, повредило Уставом утврђена овлашћења извршног органа скупштине друштвено-политичке заједнице.

Оспорено Упутство је супротно члану 18. став 1. Закона о средњем образовању и члана 14. и 15. Закона о самоуправним интересним заједницама у области васпитања и образовања. Те законске одредбе прописују да се у самоуправној интересној заједници утврђује план уписа ученика, утврђује и остварује општа политика васпитања и образовања, те одлучује о упису ученика. Према томе, право је и дужност одговарајуће самоуправне интересне заједнице васпитања и усмереног образовања, а не извршног већа.

(Према Одлуци Уставног суда Хрватске У-168/76. од 11. јануара 1977).

Законом одређено време за које је радник дужан да, по усељењу у стан, остане на раду у организацији која му је дала стан на коришћење, не може се продужити самоуправним општим актом.

Уставни суд Србије одлучио је да поништи одредбе члана 5, 18. и 20. да не прихвати иницијативу за оцењивање одредаба члана 8, 11, 12. и 13. а да обустави поступак за оцењивање одредаба члана 9. Правилника о коришћењу средстава стамбеног фонда Завода за заштиту здравља студената Универзитета у Београду из следећих разлога:

Условљавање права на учешће у расподели средстава фонда заједничке потрошње за стамбену изградњу радним стажом од 5 односно 3 године, супротно је уставном положају, односно правима и обавезама радника у удруженом раду, који даном кад почне да ради у основној организацији удруженог рада стиче сва права и обавезе из удруженог рада у тој основној организацији.

Одредбама члана 18. Правилника искључује се право на тужбу у стамбеном спору, а члан 20. утврђује обавезу радника да остане на раду у Заводу најмање још 10 година, рачунајући од дана усељења у стан додељен му на коришћење по одредбама овог Правилника, што је у супротности са одредбама члана 34. и члана 51. став 4. Закона о стамбеним односима.

Одредбама члана 8. и члана 11—13. Правилника утврђују се сагласно одредбама члана 33. Закона о стамбеним односима критеријуми и мерила у давању станова на коришћење и одобравању зајмова, као што су: стручна спрема, радни стаж, учешће у НОБ-у и слично који произилазе из текућег и minulог рада радника, што није у супротности са уставним положајем односно правима и обавезама радника у удруженом раду.

Одредбама члана 9. нормирају се и вреднују услови становања радника као први критеријум у расподели станова и одобравању кредита што је несумњиво право и дужност радника сваке основне организације. И поред основане сумње да овај критеријум није у потпуности ни правилно нормиран, суд је нашао да није надлежан за такву оцену. Да ли су одредбе овог члана у складу са утврђеном социјалном политиком и Општим друштвеним договором о стамбеној политици и усмеравању просторног развоја града у реализацији стамбене политике, да ли се сагласно важећим прописима може сматрати да иницијатор има стан у грађевинско техничком смислу, те да ли је у решавању његовог стамбеног проблема било места примени и мерила утврђених у поменутом члану, може бити само предмет спора пред надлежним судом удруженог рада.

(Према Одлуци Уставног суда Србије У-203/76. од 17. децембра 1976).

У случајевима када радник нема степен стручне спреме потребне за радно место на којем ради, може се по основу тог елемента умањити висина његове аконтације личног дохотка, ако радници те основне организације удруженог рада сматрају да због тога од њега треба реално очекивати мање резултате од оних радника који поседују одговарајућу стручну спрему, с тим да је нормативно обезбеђено да лични доходак у коначном обрачуњу зависи од резултата рада и личног доприноса сваког појединог радника.

Уставни суд Босне и Херцеговине није прихватио иницијативу за оцењивање уставности и законитости члана 56. самоуправног споразума о утврђивању основа и мерила за стицање и расподелу дохотка и расподелу средстава за личне дохотке и заједничку потрошњу и других примања и издатака у једној димензији, као и одредбе става 2. тачке I одлуке о изменама и допунама овог самоуправног споразума.

Чланом 56. наведеног самоуправног споразума, прописано је да се утврђена обрачунска основа за радно место коригује умањењем за 20 одсто, уколико радник нема школску спрему која се тражи за његово радно место. Одредбом става 2. тачке I наведене одлуке одређено је да ово умањење сада износи 17 одсто, представља аконтацију личног дохотка дотичног радника.

Према одредбама чланова 20. и 21. Устава СР Босне и Херцеговине, члана 42. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду („Службени лист СФРЈ”, бр. 22/73) и чланова 54. и 55. Закона о правима радника из међусобних односа у удруженом раду („Сл. лист СР БиХ”, бр. 37/73) сваком раднику, у складу с начелом расподеле према раду и начелом солидарности радника у удруженом раду, припада из дохотка основне организације удруженог рада лични доходак за задовољавање његових личних, заједничких и општих друштвених потреба, према резултатима његовог рада и његовом личној доприноси који је својим текућим и минулим радом дао повећању дохотка основне организације.

Радници у основној организацији удруженог рада утврђују основе и мерила распоређивања дохотка и основе и мерила расподеле средстава за своје личне дохотке. При том, они могу предвидети да један од елемената за утврђивање висине аконтације њиховог личног дохотка може бити и стручна спрема радника као саставни део процене сложености његовог рада и као реална претпоставка за успешно обављање послова одређеног радног места.

На основу уставног начела расподеле према раду, радници су дужни да воде рачуна да степен утицаја сваког од предвиђених елемената, па и стручне спреме радника, на висину аконтације личног дохотка буде у сразмери са степеном утицаја тог елемента на сам процес рада и резултате рада. У том смислу, Уставни суд сматра да се, у случајевима када радник нема одговарајућу стручну спрему која се тражи за радно место на коме ради, може по основу тог елемента умањити висина његове аконтације личног дохотка, ако радници дотичне основне организације удруженог рада сматрају да је због тога од њега реално очекивати мање резултате од оних радника на истом радном месту који поседују одговарајућу стручну спрему. Овакво умањење аконтације личног дохотка јесте могућност коју радници могу утврдити у свом самоуправном општем акту о расподели средстава за личне дохотке, с циљем да висина аконтације личног дохотка сваког радника буде што више израз њихових реално очекиваних резултата рада. Истовремено, радници у основној организацији удруженог рада имају дужност да утврде такве основе и мерила за расподелу средстава за личне дохотке који обезбеђују да се њихови лични доходи одређују на основу доприноса у раду и зависно од резултата рада и пословања које оствари основна организација. Тако утврђен лични доходак по обављеном раду мора бити сразмеран доприносу и резултату рада радника, без обзира да ли је аконтација његовог личног дохотка била умањена или није. Стога наведено умањење није противно уставном начелу расподеле према раду, само уколико има за сврху да се аконтација личног дохотка радника утврди што реалније

и уколико је нормативно обезбеђено да се по обављеном раду утврди висина личног дохотка сразмерно стварном доприносу и резултатима рада сваког радника.

(Према решењу Уставног суда БиХ У бр. 201/76. од 27. I 1977).

Умањење аконтације личног дохотка због недостатка захтеване стручне спреме може се вршити само по основу стручне спреме, а не и по другим основама.

Одредбом чл. 23. Самоуправног споразума о основама и мерилима за стицање и расподелу средстава за личне дохотке и заједничку потрошњу стручне службе СИЗ здравственог осигурања Краљево, предвиђено је да се раднику уколико не испуњава услове стручне спреме за одређено радно место на коме ради, умањује полазна основа за 8% за сваки степен недостајуће стручне спреме.

Уставни суд Србије укинуо је поменућу одредбу из следећих разлога:

Оспореном одредбом Самоуправног споразума врши се умањење полазне основе, која се одређује у зависности од сложености и обима послова на радном месту, одговорности и значаја послова на радном месту, потребног радног искуства и услова рада на радном месту. Према томе, врши се умањење свих елемената од којих зависи полазна основа због недостатка одговарајуће стручне спреме. Стручна спрема може бити један од елемената који утичу на постизање бољих резултата рада, те се може евентуално вршити умањење само броја бодова који се добија по овом основу, уколико радник не испуњава тај услов, а не и по другим основама како је то предвиђено у оспореној одредби.

(Према Одлуци Уставног суда Србије, У-161/76. од 22. децембра 1976).

Целокупни радни стаж радника се узима као основица за утврђивање личних доходака по основу минулог рада.

У члану 101. Самоуправног споразума о заједничким основама и мерилима стицања и распоређивања дохотка и расподеле средстава за личне дохотке и обезбеђења минималних стандарда животних и радних услова радника ГИК „Рамиз Садику“ у Приштини, прописано је да радник који има укупни стаж у организацији друштвеног сектора, пре ступања у ООУР, односно у другу радну организацију, има право на лични доходак по основу минулог рада, на име радног стажа израженог у признатом пензијском стажу, у процентима који су за исти период стажа нижи од 1% до 7% од радника који је целокупни радни стаж остварио у ГИК „Рамиз Садику“.

Уставни суд Косова поништио је поменућу одредбу Споразума из следећих разлога:

Према члану 18. Устава САПК, раднику припада лични доходак у складу са начелом расподеле према раду и порастом продуктивности његовог и укупног друштвеног рада и са начелом солидарности радника, сразмерно резултатима његовог рада и његовом личном доприносу који је дао својим текућим и минулим радом и тиме допринео повећању дохотка у основној организацији и укупног друштвеног дохотка. Исто начело изражено је и у чл. 42. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду.

Полазећи од наведених уставних и законских одредаби, лични доходак радника који он остварује било по основу текућег или минулог рада, треба утврдити у зависности од резултата његовог рада и његовог личног доприноса у повећању дохотка основне организације и укупног друштвеног дохотка, а у зависности од тога и лични доходак који раднику припада по основу минулог рада мора бити одређен према резултатима његовог рада и личног доприноса, који је дао својим текућим и минулим радом.

Како уставним и законским одредбама нису ближе разрађена права радника по основу минулог рада, Суд сматра да целокупни радни стаж радника треба узети као основицу за утврђивање доприноса радника у повећању дохотка основне организације и укупног друштвеног дохотка, те као и основицу за утвр-

Ћивање личних доходака по основу минулог рада.

Минули рад, као уставна категорија, је од утицаја на лични доходак који радник остварује својим текућим радом и не може се различито вредновати у зависности од тога да ли је у питању минули рад

у укупном повећању друштвеног дохотка остварен радом у другој радној организацији, или у ГИК „Рамиз Садику”.

(Према Одлуци Уставног суда Косова У бр. 40/76. од 24. јануара 1977).

Младен Косовац

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

Седница Управног одбора Адвокатске коморе Војводине одржана је 23. новембра 1977. године са два дела.

Први део седнице — свечани део посвећен је Дану Републике. Реферат „29. новембар у светлу јубилеја друга Тита“ поднео је Кујунџић Јосип, адвокат у Суботици, председник Комисије за кадрове.

Други део седнице био је радни.

1) Узети су на знање извештаји председника, секретара и благајника Управног одбора о раду органа Коморе између две седнице и усвојен је закључак:

а) Задужује се Администрација Коморе да свим дужницима пошаље опомене утужења, уколико се дуг не измири по протеклу 8 дана од пријема опомене, истовремено ће се обавестити дисциплински тужилац ради покретања дисциплинског поступка, а преко адвоката кога је Управни одбор одредио, поднеће се тужба редовном суду ради наплате дуга.

б) Налаже се Књиговодству Коморе да убудуће чековне уплатнице, са спецификацијом дуга тромесечно, шаље сваком адвокату с напоменом да уколико у року од 30 дана по пријему чековне уплатнице не измири материјалне обавезе према Комори против њега ће бити покренут дисциплински поступак и истовремено поднета тужба редовном суду ради наплате дуговаог износа.

2) Управни одбор одлучио је да *Гласник* Адвокатске коморе Војводине излази и у 1978. години. Годишња претплата у 1978. години, због поскупљења штампарских услуга, износиће 240 динара, а цена појединачног броја *Гласника* 25 динара.

3) Решењем бр. 419/77. уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Грујић Владимир, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, у Ул. Хероја Пинкија бр. 7, са даном 23. новембар 1977. године.

4) Решењем бр. 414/77. уписује се у Именик адвокатских приправника Поклеповић Доротеја са адвокатско-приправничком вежбом код Бркић Ивана, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 23. новембра 1977. године.

5) Решењем бр. 427/77. узето је на знање да је Вишацки Миленко, адвокат у Вршцу, на боловању. За привременог заменика одређен је Антић Тихомир, адвокат у Планишту.

6) Решењем бр. 418/77. брише се из Именика адвокатских приправника Грујић Славица, адвокатски приправник из Новог Сада, са адвокат-

ско-приправничком вежбом код Анђелић Радмиле, адвоката у Новом Саду, са даном 31. октобар 1977. године, због заснивања радног односа.

7) Решењем бр. 429/77. брише се из Именика адвокатских приправника Грујић Владимир, адвокатски приправник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Колесар Федора, адвоката у Новом Саду, са даном 23. новембар 1977. године, јер је уписан у Именик адвоката.

8) Решењем бр. 405/77. Главашки Бранко, адвокат у Футогу, преселио је седиште своје адвокатске канцеларије са даном 10. новембар 1977. године у Бачки Петровац у Ул. Народне револуције бр. 20.

9) Решењем бр. 406/77. узето је на знање да су Бикић Бранислав и Главашки Бранко, са даном 10. новембар 1977. године удружили свој рад у заједничку адвокатску канцеларију у Бачком Петровцу, у Ул. Народне револуције бр. 20.

10) Решењем бр. 420/77. узето је на знање да је Бранислав Бикић, адвокат у Бачком Петровцу, на боловању. Мимоиђено је одређивање привременог заменика, јер оболели адвокат ради у заједничкој канцеларији са Главашки Бранком, адвокатом у Бачком Петровцу.

11) Решењем бр. 409/77. узето је на знање да је Бранко Царић, адвокат у Новом Саду, на боловању. За привременог заменика одређена је Олга Царић, адвокат у Новом Саду, Милетићева бр. 32.

12) Решењем бр. 402/77. узето је на знање да је Ђурчин М. Душан, адвокатски приправник из Панчева, са даном 31. октобар 1977. године прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Ђурчин Милана, адвоката у Панчеву, због одслужења војног рока.

*Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине*

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

IZ SADRŽAJA ČASOPISA

ADVOKATURA

Časopis Advokatske komore Srbije (Beograd)

Iz sadržaja broja 3/1977.

Šoškić, Slobodan: NOVE ODREDBE O POLOŽAJU OKRIVLJENOG I OŠTEĆENOG U KRIVICNOM POSTUPKU

Vizner, Boris: PRAVNA OSNOVA I KRITERIJI OCJENJIVANJA GRAĐANSKE ODGOVORNOSTI ZA UZROKOVANU ŠTETU

Vulićević, Vojislav: O STAMBENIM PROBLEMIMA

Đurić, Milovan: OTKAZ UGOVORA O KORIŠĆENJU STANA USLED NEKORIŠĆENJA STANA KRACE OD JEDNE GODINE

Napijalo, Dragan: KRIVNJA TREĆEG LICA EKSKULPACIONI RAZLOG U PARNICI RADI NAKNADE ŠTETE

Iz sadržaja broja 4/1977.

Škarica, Nikša: O PROBLEMU IZMAKLE DOBITI S OSVRTOM NA ZAKONODAVSTVA SSSR, POLJSKE, ČEHOSLOVAKKE, MAĐARSKЕ, NEMAČKE, ITALIJE I ŠVAJCARSKЕ

Mitrović, Velibor: DA LI POSEDOVANJE KLJUČA PREDSTAVLJA POSED STANA

NAŠA ZAKONITOST

Časopis za pravnu teoriju i praksu (Zagreb)

Iz sadržaja broja 6-7/1977.

Pavlič, Peter: KONZORCIJ KAO ORGANIZACIJSKO-PRAVNI OBLIK PRIVREDNOG UDRUŽIVANJA

Triva, Siniša: UNUTRASNJA ARBITRAŽA (Samoupravno uređivanje nadležnosti i postupka unutrašnje arbitraže za rješavanje sporova iz samoupravnih i poslovnih odnosa OUR-a)

POSLOVNA ZAJEDNICA KAO ORGANIZACIJSKO-PRAVNI OBLIK UDRUŽENOG RADA

Iz sadržaja broja 8/1977.

Bačić, Franjo: NEUJEDNACENOSTI LINIJE U KZ SFRJ

Krapac, Davor: NEKI OSNOVNI PROBLEMI U VEZI SA SUDJELOVANJEM GRAĐANA — NEPRAVNIKA U VRŠENJU SUDSKE FUNKCIJE PREMA ODREDBAMA NOVOG KRIVICNOG ZAKONODAVSTVA SFRJ.

Vizner, Boris: DA LI JE U PITANJU PRAVNI OSNOV (TITULUS IURIS) ILI GLAVNI CILJ (CAUSA FINALIS) OBEZNOG UGOVORA

Stipković, Zlatan: O POBIJANJU DUŽNIKOVIH PRAVNIH DJELA IZVAN STECAJA

Pavelin, Branko: JAMSTVO (BANKOVNO JAMSTVO) I BANKOVNA GARANCIJA PO NACRTU ZAKONA O OBLIGACIJAMA I UGOVORIMA

SEMINAR ZA PRORADU NOVOG KRIVICNOG ZAKONODAVSTVA

Iz sadržaja broja 9/1977.

Vodinelić, Vladimir: „OSNOVNE SUMNJE” I „OSNOVANA SUMNJA” U NAUCI KRIVICNO-PROCESNOG PRAVA

OSIGURANJE I PRIVREDA

Časopis za teoriju i praksu osiguranja (Zagreb)

Iz sadržaja broja 10/1977.

Vidović, Tomislav: OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA

PRIVREDA I PRAVO

Časopis za privredno-pravnu teoriju i praksu (Zagreb)

Iz sadržaja broja 10/1977.

Polić, Svetozar: NEKA AKTUALNA PITANJA PROVEDBE ZUR-a

Iz sadržaja broja 11/1977.

Albreht, Roman: POGLED NA SADAŠNJI TRENUTAK OSTVARIVANJA ZAKONA O UDRUŽENOM RADU

Martinović, Zdenko: ODGOVORNOST ZA MAŠINE STVARI S POSEBNIM OSVRTOM NA GARANCIJU ZA FUNKCIONIRANJE

Nadvornik, Branislav: MOGUĆNOST EKSKLUPIRANJA PRIJEVOZNIKA OD ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU PROUZROČENU PROMETNOM NEZGODOM

PRIVREDNO-PRAVNI PRIRUČNIK

za pravnu, opštu i kadrovsku službu organizacija udruženog rada (Beograd)

Iz sadržaja broja 11/1977.

Petković, Svetomir: PRAVA I DUŽNOSTI OUR KAO DAVAOCA STANA NA KORISĆENJE I RADNIKA KAO NOSIOCA STANARSKOG PRAVA

Serdar, Vukan: NEKE NOVINE U ZAKONU O PRIVREDNIM PRESTUPIMA

ADVOKATURA

Glasnik advokata B i H (Sarajevo)

Iz sadržaja broja 1-2/1977.

Tkalčić-Dulić, Bojana: PRIVREMENE MJERE PRED SUDOVIMA UDRUŽENOG RADA

Hadžimuratović, Hajrudin: NEKA SPORNA PITANJA U PRIMJENI ZAKONA O STAMBENIM ODNOSIMA

Sašić, Života: NEKA AKTUELNA PITANJA ISPITIVANJA PORIJEKLA IMOVINE

JUGOSLOVENSKA REVIJA ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVICNO PRAVO

(Beograd)

Iz sadržaja broja 1/1977.

Atanacković, Dragoljub: POJAM ZABLUDE U KRIVICNOM PRAVU

ODVJETNIK

Glasilo odvjetnika Hrvatske (Zagreb)

Iz sadržaja broja 10/1977.

Cepelić, Dragan: ODGOVORNOST ZA ŠTETU NASTALU ZBOG SUDARA MOTORNIH VOZILA SA ZASTIČENOM DIVLJACI

Hekman, Josip: O POBIJANJU PRAVNIH DJELA — ACTIO PAULIANA

REVIJA RADA

Časopis za pitanja iz oblasti udruženog rada (samoupravljanje, radni odnos, raspodjela sredstava za lične dohotke, zaštita na radu, zapošljavanje, stručno osposobljavanje) u zakonodavstvu i praksi. (Beograd)

Iz sadržaja broja 7-8/1977.

Cvetković, Đorđe: POVODOM NACRTA ZAKONA O RADNIM ODNOSIMA SAP VOJVODINE

SAVREMENOST

Glasilo Saveza komunista Vojvodine (Novi Sad)

Iz sadržaja broja 5/1977.

KRITIČKA ANALIZA PRAKSE SPROVOĐENJA ZAKONA O UDRUŽENOM RADU U VEZI SA OBAVESTAVANJEM RADNIH LJUDI (Materijal Komisije za informativno-propagandnu delatnost Izvršnog komiteta Predsedništva PK SKV)

Petrić, Branko: SAMOZAŠTITA I PRAVOSUDNA FUNKCIJA

STRANI PRAVNI ŽIVOT

Teorija, zakonodavstvo, praksa

Iz sadržaja broja 96/1977.

Košutić, Budimir: SAMOUPRAVNI SPORAZUM
KAO IZVOR PRAVA

Popović, Slavoljub: ODNOS SAMOUPRAVNIH
SPORAZUMA PREMA DRUGIM PRAVNIM AK-
TIMA

Cigoj, Stojan: NASTANAK, PROMENA I PRE-
STANAK SAMOUPRAVNIH SPORAZUMA I
DRUSTVENIH DOGOVORA

Carić, Slavko: ISPUNJENJE SAMOUPRAVNIH
SPORAZUMA

Loza, Bogdan: PRIMJENA PRAVILA OBLIGA-
CIONOG PRAVA NA SAMOUPRAVNE SPO-
RAZUME

Miloš Stojanović

ОБАВЕШТЕЊЕ УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА

УСЛЕД ПОВЕЋАНИХ ЦЕНА УСЛУГА ШТАМ-
ПАЊА, УБУДУЋЕ ЋЕ ГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА
ЗА „ГЛАСНИК“ ИЗНОСИТИ 240,00 динара, ДОК
ЋЕ ПОЈЕДИНИ БРОЈ СТАЈАТИ 25,00 динара.

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић
судија Врховног суда Војводине

Потпредседник:

Олга Царић
адвокат у Новом Саду

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњезић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићућ*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Привредног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Ријеци, *Душан Шипка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Будислав Вулетућ*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Окружног привредног суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/І. — Телефон: 29-459. — Годишња претплата 180.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 20.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 413—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампарија „Будућност“, Нови Сад, Шумадијска, 12.